

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis
aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium
Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum
; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed
Theologis ...

Indicibvs Illvstratvs Et Avctvs Concionatoriis

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Pars Tertia. Excerptorum diversus, seu, multiplex industria excerptendi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77031)

P A R S T E R T I A
EXCERPTORVM DIVERSVS VSVS,

S E V

MVLTIPLEX INDVSTRIA EXCERPENDI.

CAPVT PRIMVM.

Excerptæ rei Nummaria: Prima singularis industria.

ERGO dimidium solis hodierni nostra sibi dissertatio vindicabit. Ita sesquidies colloquium nostrum finiet. Ducamus à Jove principium. Selecta excerpere, & prava mores non corrigere, labor sterilis, vanus, inutilis. *Vnus edificans, & unus destruens, quid prodest illis nisi labor?* Multa scire, seipsum ignorare, scientia periculosissima, turpissima ignorantia. Præceptoris mei dictum, sedulo commemorari: Qui proficit in litteris, & deficit in moribus, plus deficit, quam proficit. Inutilis, imò noxia scientia omnis prudentiæque est se creta à probitate morum. Misera & ambitiosa vita, quæ finem tantum habet sciri aut scire! Multi celebres fuere improbi, quorum gloria fumus. Jungenda est virtus litteris. Omnia huc eant, & subserviant. Ipsa eruditio sit ornamentum tantummodo, vel adjumentum. Decretum nobis sit bene hinc vivere, cum modestia & prudentiâ æquor hoc transire, sapere tumidum & undosum. Quod tibi, & doctrinæ debes, exolve; sed cave virtutem litteris posterioriorem habeas. In uliginoso agro qui molem struit, ruinam struit, quâ sepeliatur; virtus qui doctrinam jungit, adfert gladium quo lædatur.

Philetas Cous Monogrammus ille, cum corpore tam macro esset, ut non tantum impulsu ictus, sed etiam vehementiori vento concussus in terram daretur, plumbeis uti soleis solebat, ut consisteret: sic tu debes, quisquis pallorem à chartis, maciem à studiis trahis, virtutem tibi substernere, ne admiratione tui afflatus in perniciem rapiaris, ac concidas. Ita igitur excerpamus & notemus, ut nos ipsos non transeamus subinde multâ duriusculâ notandos.

Augustus Imperator, quod Tranquillo credimus, nepotes suos & notare docuit & notare, aliæque iis rudimenta ipsemet plerumque tradidit. Geminam hanc notandi & notandi artem à teneris unguiculis adolescentibus discabant tam Athenis, quam Romæ. Idem Tranquillus de Caligulâ prodidit, quod ad cetera magnopere docilis, notare tamen nescierit, tamquam potestatem hoc nemo nesciret. Hinc verbo veteri in hominem illiteratum & rudem dicitur: Neque notare scit, neque litteras.

Faultine, notatorem te non cupio, sed notatorem, Simiographum te volo & Notarium, qui sedulâ manu annotet, quidquid in scriptoribus est farinae lætioris. Notandi modum ostendi: utilitatem ejus experientia monstrabit. Vidisti Lemmata cum suo Indice; vidisti Adversaria & Historica cum suis quæque Indicibus. Inceptis tuis Excerptis has triplices classes aptare, & brevi non modicum profectum senties. Existimo ego nil esse rerum annotatu dignarum, quod non in unam aliquam trium classium reduci possit. Quod si aliquid

Tom. II.

At tam exoticum occurrat, ut in nullam classibus revocari commodè queat, in se monstrabo locum, quod tale quid extrahatur. Hæc autem triplex Excerptendi ratio ita constituta est, ut, si die unico vel centum scriptores, & idiomatis etiam diversi, adeas, ut excerpas, id commodissimè sine rerum confusione, sine chartæ dispendio, discrimine servato, ordine salvo præstare possis. Nam etsi res enotare in ipsis classibus miscantur, ab Indice tamen distinctè ac compendiosè tam oculis, quam memoriæ subjiciuntur. Neque solum scriptores Philologos & Oratores sacros, sed Philosophos, sed Medicos, sed Jurisconsultos ac Theologos, sed eujuscumque artis ac scientiæ sectatores studiosos annotamenta hæc plurimum juvabunt, modò non desit industria.

FAVST. Aut ego me valde fallo, aut tu plures alios Excerptendi modos observas. Videor mihi horum aliquid inter tua vidisse, sed tu hæcenus id vasto silentio pressisti. Quæso te, apud cognatum hæcæla, quod etiamnum later recondita industria. **E**VLG. Eblandiris suaviter: quod industriam vocas id genus studii, meo sensu loqueris. Nam id omne quod restat explicandum, *Industrias singulares* appello. Et quandoquidem amicorum preces imperia sunt, exequar quod rogas, & in amicas aures arcaniora quædam instillabo.

Primum omnium est: Triplicem illam classem, quam priore parte tradidi, ego sextuplicem habeo, nimirum Lemmata sacra & profana, Adversaria sacra & profana, sic & Historica sacra & profana, cum suo quæque indice. Tibi autem & plerisque omnibus aliis id suadendum non videbatur. Minus operosum, & minus molestum est tres classes adornate, quam sex. Itaque in primam classem Lemmatum tam sacra quam profana sine omni operositate conferri possunt. Idem de alterâ & tertiâ Adversariorum & Historicorum classe affirmo; sacris & profanis una classis sufficit, mixtura minimè absurda, modò index sit accuratus. De sextuplicem uti non suadeo, ita nec prohibeo; assero non esse necessariam. Nisi quis fortè sacra simul & profana tractet studia, nec molestum putet versare plures libros. Aliis omnibus ad omnia Excerpta satis sunt tres explicatæ classes. Hoc primum est, quod inter amicos non censui dissimulandum, sed de hoc ipso paulò potè plura.

Alterum est: Industrias quasdam singulares familiarissimè hæc exponam. Harum prima sit Res nummaria cum suo indice. En volumen soli pecuniariæ rei dicatum. Hæc pleraque omnia referri potuissent ad Historiam. Quia tamen præcæ ac nostratis monetæ inter se collatæ notitiam paucissimi habent, & plurima hæc notatu dignissima occurrunt, placuit in librum separatim excerpere, quæcumque pretium & monetam spectant. Nec operæ unquam pœnituit. Res mihi hæcenus fuit utilissima. In hoc volumine breviter perscripti, quid as & omnes assis partes, quid sestertius, & sestertium, quid denarius, quid libra Romana, quid philippus, quid talentum tam auri, quam argenti sit: hæc de didrachmo, tetradrachmo, Bove, statere, siculo, Tresse, Decusse, Centulle, Calculo æris signati dilucidus ac brevis contextus loquitur. Hæc Excerpti industriâ eò progressus sum, ut nulla facillè in præcæ scriptore mentio fiat

T t t

monetæ;

Fornerium lib. 3. Rerum quotidianar. cap. 1. & 3. Lipsium Centur. 1. ad Belgas. epist. 27.

Arcaiora quædam circa excerpta instillantur.

Primum:

** Infra c. 4. Secundum. Industriae singulares: 1. Res nummaria cum suo indice.*

nati, seu philippæ, diebus triginta in mensem numeratis. Centurioni sex coronati, in mensem; equiti novem fuerunt. De Stipendio instituto, Livius l. 4. non procul à fine. Factum id anno Urbis conditæ ccc. xlix. prius suo ære militabant.

Sed exemplorum abundè satis est. E solis Excerptis talibus, Faustine, liber iste, quem cernis, conscriptus est; hæc vetera, nova; prisca, recentia mixtim, pleraque omnia historica sunt, nec aliò, quàm ad rem sumptuariam spectantia. Hinc omnigenas priscorum opes, vestigalia, expensas, luxum, facili compendio licet discere. Nihil ambige, quin Hebræorum regum, præcipuè Davidis & Salomonis, thesauros pæne immensos fideliter annotarim. Ea hæc legi prohibet angustum tempus. Sunt aliquot paginæ, quas de factâ & politicâ regum illorum opulentia conscripsi. Obstupescendi & profusius incredibiles thesauri tam à patre, quàm à filio sunt congesti. Quamvis Salomonis luxus eò virium excreverit, ut vel aureos montes concoxerit; demum verè cæperit egere, & novis exactionibus mulgere subditorum marsupia. Ita Salomon ærarium longè quàm opulentissimum delevit luxu, quod parens illius tot bellis non tantum non exhauserat, sed accumularat. Summatim dicam quantum thesaurorum rex David templo struendo reliquerit, idque ratione Germanicæ, Italicæ, Hispanicæ, Gallicæ monetæ.

Fundamenti loco sit facta pagina, & Regum Chronicon, seu Paralipomenon liber primus, caput vigesimum secundum, & vigesimum nonum: hic auctoritas divina testatur à Rege David ædificando templo præter ligna cedrina, ferrum, æs, gemmas, destinata centum & octo millia talenta auri, argenti verò decies centena & septemdecim millia, si etiam Hebræorum procerum conjuncta munificentia in computationem veniat. Hæc omnia auri & argenti talenta pæne ter millies decies centena millia nummorum nostratium aureorum conficiunt. Ita Hieronymus Pradus, tom. x. in Ezech. præfatione. Cornelius à Lapide hunc calculum subducens: Salomoni, ait, pro templo pater reliquit bis mille & quadringentos milliones auri. Unum millionem vocat decies centena millia aureorum. Fuit ergo hæc auri summa incredibilis, & quæ vix totâ Europâ hodie reperitur.

Ratione monetæ Italicæ illa tot auri & argenti talenta, faciunt scutatos Romanos aureos 3282134024. hoc est, tricies bis millies, octingentes semel & vicies centena triginta quatuor millia, viginti quatuor scutatorum Romanorum aureorum, seu ter mille ducentos octoginta duos milliones, insuper centum triginta quatuor millia, & viginti quatuor scutatorum aureorum.

Ad calculum Hispanicum illa auri & argenti moles collata constituit 2812008375. Hispanicorum auri scutatorum, hoc est, duo mille octingentos duodecim milliones, dein octo millia trecentos septuaginta quinque scutatos Hispanicos. Ita Joannes Baptista Villalpandus, tom. 2. in Ezech. lib. 5. disp. 3. cap. 43.

Ad monetam Gallicam vis illa pecuniæ comparata conficit 2745051666. hoc est, bis mille septingentos quadraginta quinque milliones, unum & quinquaginta millia, sexcentos & sexaginta sex aureos nummos Gallicos. Hanc auri summam, ut tota ex auro sit, non ferrent decem millia carruum nongenti & octoginta, quamvis singuli currus ducenta & quinquaginta millia aureorum ferrent. Hæc carprim de thesauris ad struendam templi præparatis.

Potro de opificibus, qui templum eduxerunt, eorumque incredibili numero, de Salomonis familiâ, de ejusdem victu, annuo censu, & quidquid sumptuum ad hunc regem pertinet, in meam rem Nummariam fideliter excerpti. Idem non difficulter assecutus sum circa Cesarum, Regum, Principum aliorum opulentiam, &

supellectilem gemmeam. Hæc certè non erant negligenda, cum occurrerent. Cum autem annotationum harum innumera sint, in certum eas volumen conjiciendas censui. Et feci operæ pretium. Nec prisca solum, sed & recentia, & nostra crebrius subnotavi. Exempli gratiâ, jucundum illud de Carduis fativis. Eorum incredibile pretium & veteri, & nostro ævo est.

Plinius de hoc non sine grandi admiratione: Poterant, inquit, videri dicta omnia, quæ in pretio sunt, nisi res maximi questus restaret, non sine pudore dicenda. Certum est quippe carduis sativos apud Carthaginem magnam, Cordubamque præcipuè, festertia sena millia (quis credat? sunt ipsi 150000 philippæ) ut parcius, reddere. Quoniam possunt quoque terrarum in gancam vertimus, etiam ea, quæ refugunt quadrupedes conscia. Ego ipse, Faustine, hisce meis oculis vidi veluti agellum pulchro ordine cardulis fativis confitum, de quibus horti herus affirmavit, magnam se his gratiam facere, quibus singulos carduos, singulis denariis, hoc est, duobus victoriatis, aut quatuor sestertiis vendat.

Adde illud non adeò prisca, Justinianus Barbarus, Senator Venetus in manuscripto de bello cum Austria hæc habet: A patre meo audivi, iussu Senatûs populique Veneti, Jacobo Sannazario pro verficulis, quibus urbem nostram laudarat, sexcentos aureos esse datos. Versus memoriâ teneo, sunt isti:

Viderat Hadriacis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem, & toti ponere jura mari:
Nunc mihi Tarpeias quantumvis Iupiter arces
Objice, & illa tui membra Martis, ait.
Si pelago Tyberim præfers, urbem aspice utramque:
Illam homines dicat, hanc posse fuisse Deos.

Pro singulis his verficulis centeni aurei poetæ numerati sunt. O versus verè aureos! Hæc omnia tantummodò in exemplum & paradigma monstrò. Vis etiam indicem inspicere? En duo characteres, quorum in superioribus nulla mentio.

- Seneca opes.
- Statua aurea Claudii, & columna argentea.
- Salaria diversorum.
- Sardanapalus ardet cum auri summa multè maximâ.
- Saraceni quantum annuatim pendant Romanis.
- Sepulchro Davidis aperto quantum adstulerit Hyrcanus.
- Silentium injiciunt Oratori duodecies HS.
- Syngrapha unica cædres HS.
- Serici proventus annui.
- Sepulchrum Christi Domini quàm lucrosum Turcis.
- Sacerdotium novum Claudio quanti steterit.
- Sepulchrum Amasis sumptuosum & admirandum.
- &c. &c.

- Adde & sequens Indicis elementum.
- Tributum Antonio & Pompeio & Asiâ.
- Tabulas duas Timomachi Cesar emit 80. talentis.
- Tabulam Aristidis rex Attalus 100. talentis licitatus est.
- Tabulam Argonautarum quanti mercatus Hortensius.
- Tabula Bularchi auro repensa.
- Tiberius quantum pecunia coegerit, Caligula absumpsit.
- Tolosanum aurum.
- Turcici Imperatoris reditus annui.
- Tapetia Babylonica 20000. philippæorum.
- Turris Pharos 800. talentis adificata.
- Testamentum Herodis.
- Telonii Brabantici ratio.
- &c. &c.

Atque hæc prima est earum, quas singulares Industrias appello, Res pecuniaria, pleraque omnis historica, quæ verè plurimum lucis, tam veteri, quàm recentiori historiæ allucet. Tu si nolis hujuscemodi Notas in volumen proprium digerere (quod etiam non suadeo) in Historica refer, quod hujus generis censueris enotandum. Hæc mea pauca in exemplum dedi. Ita igitur

Plin. lib 10. Natur. hist. cap. 8. post med. mihi pag. 451.

Versus sexcentis aureis venditi.

prima, sed singularis industria est. Non omnium est, scio, illam imitari. Ego autem hanc excerpenti methodum eâ causâ proposui, sed & reliqua ejus generis propositurus sum, partim ut apud amicos nihil Excerpitorum tegerem, aut dissimularem, partim ut Excerpenti non tantum primum modum, quod promisi, sed & varium usum integrè docerem. Sed manum de tabulâ industriam singularem alteram examinemus.

CAPUT II.

*Altera singularis industria:**Lusus Urbani, faceria, sales, & joci.*

Secunda
singularis
industria
Lepores &
historicam
hilaritatem
sectatur.

EVLOG. Hic priori longè grandius volumen porri-
go, dictis ac historiis festivioribus referam. Hæc
altera singularis industria est, Lepores & historicam hi-
laritatem sectata. En librum minimè gracilem, amœ-
niori historiâ plenum. Hic gaudium & risus habitant,
& unus in his ordo est sine ordine. Index, ut priora
omnia, ita hæc suis quæque elementis distinguit. Scita-
menta, nuces, & mellita crustula pro pueris videri pos-
sunt hæc pleraque, sed mihi crede, nucleis & solidus
cibus non deerit rimanti. Hæc, quamvis jocularia, poli-
ticos & urbanos mores non rarò formant, subinde
docent & sacros; litterata namque monita, & ad vitam
salubria, hic non infrequentia; nonnullam etiam erudi-
tionis suppellectilem hæc chartæ subministrant. Hic apo-
logi, fabellæ, sales ac joci, narrationes ludicræ, lepidio-
res historiae, omnis generis faceriæ reconduntur. Sed
quod superiori capite proponebam, id repeto, idem mo-
nitorum circa sequentes industrias: Imitatores hæc in re
si nullos habeam, aut paucos, non graviter indignabor.
Hæc enim ferè omnia ad tertiam classem, scilicet ad
Historicam revocari possunt. Si enim in eâ classe non judi-
cavi sacra à profanis discernenda, nec ludicra etiam ab
iis separanda existimo, ne quidquam tædii adducam iis,
qui hæc in re discipuli esse non recusant.

Sed ante omnia mei voluminis frontem seu inscrip-
tionem lege; hæc est:

Sales

DICTIS, FACTIS;
FESTIVIS, RIDICVLIS;
APOLOGIS, FABVLIS;
PRISCIS, NOVIS;
FACETIIS, IOCTIS;
EDITIS, INEDITIS;
CAVILLATIONI, DICACITATI;
URBANÆ, PAGANÆ;
MORIBVS, LEPORIBVS
AVDITIS, INAVDITIS VARIE MIXTI.

Hæc libri frons est; materia risus hic abundans & co-
piosa. *FAVST.* Ignosce Præceptorum optime: Humanæ
gentis vitium, ut nosti, curiositas est: aures mihi
pruni ad hos lepores & sales gustandos. *EVLOG.* Er-
go in gustulum hæc habe, sed pauca: non hincibros ex-
cudimus, sed libri specimen, methodi paradigma &
exemplum proponimus, practicam, ut dixi, & mecha-
nicam dissertationem instituumus, quæ non auribus so-
lum, sed & oculis præceptiones datas ingerat. Ad rem.

Convivatū
aliquot in
convivio
festivius
dictum:

Convivium erat non tritum Charitum, non novem
Musarum, sed ultra convivii leges, plurium amicorum.
Convenerat inter eos, ut pro se quisque festivius aliquid
narraret ad commendandam sui modimperatoris lau-
ditiam.

Primus:
Probat
quando-
que deesse
astutiam,

Primus sic orsus est dicere: Vulpes prædicitis pagani
domum expilatura per angustum foramen vix sese pe-
netravit. Prædam nocte speratam & proflus opimam,
laucitatis se farsit, quantum quidem venter capere po-
tuit; quem ita distendit, ut, cum egressum moliretur,

A eadem viâ neutiquam jam ampliùs spatiose corpore
transire poterit: dum luctatur & hæret, adest mustela,
& ô! te fatum, inquit, quæ tentes nunquam successu-
ra: venter tibi nimium tumet: deplendus est ille prius, si
quidem hoc ostio velis evadere; quare age, revome
quod glutisti, & tum demum per has fores fugam ca-
pisse. Est cum & vulpi sua desit astutia. Huic proflus
geminum: Serpens lagenam est illapsus per angustum
os. In hac cauponâ vinum in se ingurgitavit avidissi-
mè. Atque cum jam reditum pararet, omnem viam sibi
sic inflato & magno nimium arctam reperit. Inter-
venit vini herus, ac luctantem vidit in vino, & cum vino
viperam, ad quam comiter: O mea lacertula, inquit,
hæc quidem frustra conaris. Te potius rumpes, quam
istud tam angustum ostium. Verum hoc age (si quidem
ego tibi sim consilio) vinum, quod adeo avariter tibi
ipsa propinasti, hilariter revome, & redibis viâ, quâ
ivisti in hanc vinariam domum. Apologus notat eos,

B qui sæpe opes, quas malè glutierunt, revomere cogun-
tur. Ita spongiam jam turgidâ exprimuntur, tantumque
reddunt, quantum biberunt. Subjungens alter: est cum
philosopho sua desit scientia. *Æsopus*, ille ingenii abun-
dans, cum hero suo non incelebri philosopho Xantho
in alienam hortum concessit. Hic hortulanus philoso-
phum velut arcanioris naturæ omnis scientissimum sa-
cerdorem interrogans: Qui sit, mi domine, inquit,
quod sine radice, & semine tantum lolii & inexpugna-
bilis graminis, tam largo & facili proventu succre-
cat: neque hæc manus meæ illi quotidie extirpando suffi-
ciunt. Et licet pectus in visas herbas conculem, usque
ramen & usque sese attollunt humo, & felicissimè suc-
crescunt. At verò olus illud, plantaque, quas cum stir-
pibus terræ infero, insertas summo studio curaque fo-
veo, non æquè tamen felici segete proveniant? Hic
philosophus trepidare, & anxius versare animo, quid
demum responderet. Tandem aliud ab omni erudi-
tione suâ ipperare non potuit, quam remotum illud
& frigidum: Hunc esse singularem naturæ genium. Ad
hæc subridens *Æsopus*: Atqui & ego, inquit, philoso-
phus jam sum, hoc enim gladio vel innumeros Gor-
dios nodos solverim. Quare tam olitor, quam philoso-
phus hominem urgent, ut, si quid nosset super eâ re
scitus, proferret. Servus igitur ingenio quàm formâ
commendatior; Xanthe, ait, herba, quæ hic spontè, ul-
trò, injustè pullulant, sunt terræ hujus germana sobo-
les, veri filii. At verò illa, quas olitor aliunde petitas
terræ obtrudit, & inserit vel nolenti, privigni sunt. Ideo
non mirum novercam in hos privignos minus esse be-
nignam, quàm in suos filios. Ergo & philosopho subin-
de deest scientia, ut vulpi astutia.

C Dicentis vocem excipiens conviva tertius: Nonnum-
quam & convivatori, ait, desunt fercula. At certe non
huic nostro, sed illi, qui ad tenue salinum invitare ausus
diademata. Ruri quis invitaverat regem Philippum
D Macedonem, qui cum multis comitantibus ad cenam
paucis apparatam venisset, vidissetque hospitem ob id
anxium, circummisit qui amicos clam moneret, ut ser-
varent locum rarioribus placentis, quarum expectatio-
ne, cum illi parcius vescerentur appositis, cena omnibus
sufficit. Nil tale nobis hic metuendum. Veniat rex Phi-
lippus cum suis, & epulam se dignum inveniet. Ergo &
convivatori subinde desunt fercula.

Imò, ait quartus, non rarò deest aurum *Chrysopeio*.
Ad Leonem X. Pontificem Maximum ingeniosus ve-
terator adiit, qui artem chemicam factitabat (quam
hoc ævo exercent multi, qui, dum aurum quarunt, ar-
gentum etiam amittunt) libellum porrigens, quem de
auro è quavis propemodum materiâ conficiendo non
sine eruditionis foco conscripserat. Pontifex donum
non apermatus, benevolâ manu admisit, & hominem
responso liberali censuit remunerandum. Cum autem
libelli

Secundus
Philoso-
pho scien-
tiam.

Tertius:
Conviva-
tori laut-
tiam.

Quartus:
Chryso-
peio au-
rum.

libelli auctor insigne amplumque sibi munus speraret, Pontifex amplam certe crumenam sed vacuum redonari iussit, addito dicto: Non ingratum sibi fuisse munus oblatum, & videri auræ munificentiam compendendam: quia tamen ille ipse scientiam certam conficiendi auri calleret, iudicare Pontificem, commodissimos ipsi fore loculos, ut habeat, ubi aurum à se confectum reponat. O aurificem miserum, qui mendicat aurum, quod facere, quod donare potest! Ergo & aurifici subinde deest aurum, sicut vulpi astutia, philosopho scientia.

Sicut & corvo ægrotanti memoria, subiecit quintus; & simul ingressus narratiunculam: Corvus morti vicinus, inquit, gravissimè decumbebat. Huic mater assidens à lacrymis non temperavit. Hanc filius fractâ & imbecilli voce, ne sibi apploretet, monuit, quin precibus longè potius suam sanitatem Diis commendaret. Cui mater: O mi fili, ait, apparet te seriò ægrotare, omnino tibi memoria intercidit. Furto tam multiplicium non meministi? Et quem Deorum tibi propitium fore confidis, cum pæne nullus sit, cuius tu aram non spoliaris, è cuius viciniam nihil furatus sis.

Ægrotanti corvo simillimi, Antiochus rex Syriæ, qui Judæos immanissimè vexavit, & Maximinus Imperator Romanus, qui crudelissimis edictis & cruciatibus atrocissimis Christianos funditus delere statuit, uterque horum divinâ tandem exerente se iustitiâ in morbum terretimum lapsus, cum aliunde nulla spes auxilii affligeret, ille Judæos, iste Christianos enixissimè rogavit, ut Deo suo pro reparandâ valeret supplicarent. O corvi! non meministis, quantum illos afflixeritis, quorum vota precèscque nunc exposcitis. Nimirum ægrotanti subinde, nec mirum, labat facinorum commissorum memoria.

Ita subinde moribundo, quod mirissimum (conviva sextus addidit) non labat animus ullo metu. Et: Ferunt hominem fuisse, inquit, jam in patibulo, jamque in ipsis fatalibus scalis constitutum, nihilominus ore renidenti ad iudicem hæc infra spectantem dixisse: Mirari se ubi senex ille non procul astans affigeret conspiciam, cum naso esset admodum simo. Fuit, qui pariter in patibulo scalis jam consistens ultimum salutis poculum postularet. Porrectum est. At ille spumam è nobili zytho studiosissimè distans: Nephritidem, inquit, & calculos hæc generat. Ne igitur ex renibus laborem, caveo. O ridiculos, & ô insanos homunculos, quibus jocari libet in ipso æternitatis punctistitio! Sed mirito hanc hominum fœcè, de quâ in has ipsas notas hinc illinc plurima excerpti. Adde hæc brevicula. Thomas Morus illustrissimum sidus Angliæ, cum rogaretur in carcere an non sententiam mutasset regis decretis subscripturus; instare diem supremi fati, proinde aperiret animum, quid jam denique sentiret. Nec verò quidquam regi fore gratius, quàm audire sententiam à Moro mutatam. Imò verò, ait Morus, mutavi. Ad eam vocem subito adstantium ingens fuit gaudium & applausus. At Morus suæ vocis interpret: Mutavi, ait, sententiam. Constitueram enim antea barbam solam, nunc autem re pensulatiùs examinatâ, consultissimum iudicavi, barbam simul & comam præbere attondendam; cervices non subtraham securi. Hæc mea est sententia. Ite, illamque regi renuntiare. Mox ad amicum flentem subridens: Et, quid est, inquit, mortalis vita? Vivendo jam pridem ibam ad moriendum, vel, quod sapientibus visum, in horas singulas moriebar. Ante ipsas mortis fauces tranquillæ conscientiæ licet jocari.

Cosmas Medices jam morti vicinissimus, cum paulò ante obitum à conjuge interrogaretur: Cur, cum vigilaret, oculos clauderet? Cuperem, ajebat, huic rei affluere, ut, ubi mors clausura esset oculos, id ego paterer non invitus. Ita, inquebat con-

viva sextus, moribundi sæpe sine metu sunt. Quemadmodum, inquit septimus, iracundi plerumque sine mente. Ferunt sanorem, quotiescumque in paupertinâ mensâ, olera minutim confecta apponebantur, iis pro loco suo signum crucis imprimere consueisse. Hic ad eò religiosus opifex inter aliquas operas, alebat famulum, aliis sagaciorem, quem cum eares animadvertisset quandoque, primum id heri sui religioni tacite transcripsit, at verò cum id sepe sapius jam fatitantem obliquè observasset, non religionis sed gule ergo fieri concecit, quippe in depressos illos oleris sulcos ex omni ferculo redundans pinguedo colligebatur. Quare idem ille famulus, ut primum scenne suum tenentem herum observavit, exemplo manu involans in patinam, sulcos illos pinguiore circumducto cochleari turbavit atque confudit. Herus elusum conspicatus, & olere ipso jam multò turbatior, exasperari iracundiâ graviter Tomachari, & sublatum ex mensâ ferculum per parulas fenestras indignabundus precipitare in viam: mox famulus convolutam raptim mappam cum omni instructu pranforio, pari jactu eadè viâ sequi iussit; & ad herum: Ergo magister, inquit, jucundi hodie infra comprandebimus: dignum profecto Cynica hac cenâ triginium. Mens iracundis deest: nam Annæ Senecæ *Ira, brevis est insania, impotens surdecoris oblita, nec cæcitudinum immemor, rationi consiliisque, præclusa, causis vanis agitata, ruinis simillima. Arida & ab igne corripit facilia, scintillam quoque fovent usque in incendium. Ita grandis iræ exitus, furor est; ideo ira vitanda est, non tantum moderationis, sed & sanitatis causâ. Ab ira irascimur.* cundis mens & prudentia longè est.

Sicut, excipit octavus, à tironibus experientia. De Anachoretâ unius dieculæ, nihil nequam, ô viri, audistis: Nihil, ajunt, unaque rogant, ut narret, suam quoque symbolam colaturus in cenam & à dictis & à ferculis tam lautam. Mox igitur Octavus: Resunt, inquit, sub prima infitia Societatis Jesu miræ simpliciter tyronem fuisse. Jacobus is audiebat, homo ceterâ bonus, modò non nimium bonus esse voluisset. Primò quidem ad religiosam familiam Parisiis venit, nec inter illos malè se gessit, nisi quòd subito eremum adspirare cœperit, nec aliud audire voluerit, quàm cultum solitudinis. Ergo missione impetratâ Lutetiam abiit, & inibi nescio quam silvulam ingressus, æternum, ut putabat, domicilium ibi fixit. Atque tu mihi jam bone Anachoretâ salve. Diem unum eò loci exegerat inter quercus: atqui hic dies sæculum fuisse putandus est. Nocte in tempesta, quæ illi prima fuit in hoc hospitio, agasones, qui Lutetiam in mercatum ibant, nemus ingrediuntur, tarda, nec expectato sonitu, quatit ungula campum, accedunt tintinnabula & nolæ, quæ nocturnam formidinem mirè auxerant. Hic bonus, ille eremicola, ferè jam funus, attonati & pæne in laxum obrigefecere, nec aliud credere, quàm omnem inferorum lemurum plebem in suum caput ire: nec aliud misero subsidium occurrere, quàm ut à sacris vocibus opem posceret. Ingenti ergo voce Jesu & Jesu Matrem inclamare: subinde & illud ingeminare: Et Verbum caro factum est, &c. Audierat enim & D. Joannis Evangelium contra tygias alastoras facere. Vix diluculavit, cum ille vasa colligans, amatae solitudini longum vale dixit, & ad Religiosam domum remigravit, ubi ita brevè profecit, ut Christo complures reconciliaret, pupillis & orphanis, quos in plateis repererat, stipem corrogarit sapius: jam bonus adjutor, antea tam malus eremita. Nimirum defuit experientia, & subsidium opportunum.

Hic nonus conviva: Cum, inquit, subsidii opportunitas deest, quaerenda ea est, quâ licet, quod à vasto animi mali discas. Audio viro primario simium fuisse, qui, quòd domesticus esset juxta ac gratiosus, per ædes liberè discurrebat. Quadam verò die, dum ante culinam excubat,

excubat stomacho suo militaturus, cocus quidem eas excubias observavit, sed dissimulavit observasse, nec pro more quidquam deesse in stipendium. Enimvero ubi miles videt se spe sua frustratum, mox in culinam, & simul, abeunte coco, in focum. Accidit autem, ut eo tempore prunis castaneæ porrerentur, quarum odor, qui vix jejunum exploratorem advertisset, simium accivir: ascendit ergo focum, vidit aridentes sibi castaneas, sed, quod dolebat, intra ignem parturientes. Maturat ille mox opem, & obstetricante manu partum tollere conatur, sed infelici successu, quippe qui & ipse ardoris impatiens adustos digitos retraxerit. Dum vero consilii anceps hæret, selem conspicit musculus insidiantem, eamque mox invadit, & quantum quantum renitentem, & sibilanti ore fulminantem ad vicariam operam cogit; proclit, inquam, suisque manibus felis pedem apprehendit, & sic eo ministro castaneam unam post alteram è prunis extrahit. At felis tam barbaræ servitutis impatiens horrendè in lupum ululavit, illisque insolitis lamentis auxiliarem coci operam sibi accessivir.

Decimus:
Simii in-
fortunium.

Continò conviva decimus narrationem de simio excipiens: Opportunè mones, inquit, ut nemo nostrum abeat asymbolus, audite simii infelicem exitum. Habebant unà simius & marina testudo amicissimè, mensamque pæne communem habebant. Invidebatur eis à serpente hæc mensæ societas, & tantus amor. Nec aliud quærebatur, quam nocendi occasio & amicitiaë dissolutio, quæ talis fuit. Febrire cæpit simius, nec pharmacum morbo scivit: serpens, uti catus medicus, accedens & visens ad simium: O hominum, inquit, simillime, tuus morbus sanari se patietur, sed non nisi corde testudinis. Et fortassis si roges, ipsa non negabit affectu in te tam prona. Simius valetudinis amans medicum hoc consilium exposuit testitudini, quæ, uti cata erat, in hunc sensum respondit: Nos id genus testudines cor nostrum non semper nobiscum gerimus; meum certè mihi trans mare est: sed hoc agamus, unà iter faciamus, ego natandi perita tergum sessori tibi præbebo. Ex ordine, & consilio omnia hæc facta. Pontum ergo unà ingrediuntur, cumque jam in medio ferè ponti essent, testudo sessori suo se subtraxit & undis abdidit; miser simius natandi imperitus, qui febrium igni perire horruit, aqua maris periit. Sed vera turbata amicitiaë, imò conjugii concordissimi disturbati historia hæc est. Immisit demon vetulam in uxorem optimi mariti; quæ primò, uti consilia sua celarentur, togavit, habere se quod suaderet & moneret. Jussa dicere: Tuus, inquit, vir, ancillam magis, quam te amat, nec fidem tui servat; hodie empturus est aliquid, non tibi, sed famulaë. Eadem anus alio loco & tempore virum eam aggressa: Tua, inquit, uxor alios præter te habet conjuges, quos amet, & à quibus ametur. Persuasit & huic mendacium: nam hoc addidit argumenti: Reperies, ajebat, noctu cum novacula lectum parentem, & vitæ tuæ insidias struentem; credidit miser. Post hæc vetula ad uxorem rediit, &: Si vis, inquit, huic malo remedium invenire, me audi, res factu facillima est; ubi te nocte hæc cubitum contuleris, novaculam tecum sumes, novaculam, ajo, non aliud instrumenti genus, & jam dormienti paucos pilos è barbâ, præcides; ita illum tibi denuo conciliabis, & à turpi amore avertes; credidit etiam misera, & fecit uti suaserat otinians focaria. Nocte illa maritus se in lecto composuit, & somnum, imò & ronchos simulavit: tum mulier pilos barbitii præcisura novaculam expedit, cum maritus vigil & paratus: Hic ego te, inquit, deprehendo scelus: tum vitam mihi eripere? quin ego stylum verto, & hac ipsâ novacula animam tibi statim extorqueo: sed differo manus violentas, &c. tandem certè, etsi serò, fraus impurissimæ vetulæ deprehensa, & conjuges in amorem reconciliati.

Undecimus:
Vide igitur, cui fidas, ait convivarum undecimus.

Aliud sæpe lingua promptum, aliud ore clausum teneamus: arcana pectoris detegere rarum, nam quandoque etiam noxium est. Atque ut & ego meam dem symbolam, gladiatoris illaudabilem altum attendere. Lanista fuit, qui nihil ita faciebat exactè, quin posset, si veller, exactius; nec discipulis omnia suæ artis mysteria pandebat, quin sibi, quod solus sciret, reservaret. Habuit hic è tyronibus audaciorum aliquem, qui adeò sibi in arte profecisse visus est, ut magistrum vel æquaret, vel superaret. Quare experiundæ arti suæ, magistrum provocat ad duellum, idque de capite. Pacta conventa erant, licere uti quibuscumque quis posset artis arcanis; progrediuntur. Diu ventilant pro more: tandem & congregiuntur. Jamque magister tyroni imminens: Atqui, ait, non ita convenit inter nos, ut mihi cum duobus certandum sit. Discipulus male cautus respicit, æquis à tergo adjutor sibi adstet. Hic magister occupat, & gladium vi librans in caput, quâ potest mole intorquet, sternitque miserum cum hoc dicto: *Den Straich hab ich dir nie gegeben.* Augustus Vindelicorum præsigniores duo gladiatores erant, quorum ille *Phisippus Käbin* iste *Hans Käbin* audiebat: ille Drusiano gladio (*im Drappier*) iste macharâ (*im Schwend*) pugnabat. Uterque; eodem ludo faciatus est non perfunctoriè: cumque è palestrâ descendissent, populus hæc jocum faciens clamavit: *Das Käbin hat man geschrien und das Käbin geschahen.* In alienum corium ludere, per facile.

Duodecimus conviva demum: Semper ego auditor tantum? inquit. Ut noveritis etiãnum mihi constare memoriam. Primus vestrum quandoque valpi deesse astutiam; Alter, philosopho scientiam; Tertius, convivatori lautitiam; Quartus, chrysopœio aurum; Quintus, ægotanti corvo memoriã; Sextus, paribulandis nonnumquam non deesset lætitiã; sed deesse, ajebat Septimus, iracundis prudentiam; Octavus, Anachoretis tyronibus experientiam; Nonus, simii vafrementum; Decimus, simii infortunium; Undecimus, gladiatoris consilium malignum percensuit, addam ego furis ingenium non spernendum. Mens omnium nostrum, ni fallor, erat, hoc adstruere; cum plurimum ubique soleat deferi, huic convivio nostro nil deesse, in modimperatoris nostri liberalitate nihil desiderari posse. Sed ne mea desint symbola, de Mercurii alumnulis hæc accipite. Ferunt in terrâ Italiã furem fuisse prælustrem, qui ipsum suum magistrum, furumque omnium antesignanum Mercurium, aut Mercurii filium in arte hac vince-ret. Erat is probè doctus occultè tollere, clam surripere, milvinis unguibus quidquid attraxisset, suum faceret:

Nec fuit Autolici tam piccata manus.

multas ille domos jam expilarat, plures crumenas extenterat, fortunam denique ubicumque reperiebat, amabat; manus nusquam apud se habebat; dixisset illum apud veteres Ægyptios natum, qui furta omnia licita sibi fecerunt, & impunita; aut etiam apud Lacedæmonios, sobrios illos & acres viros, apud quos jus atque usum furandi fuisse dicunt; idque à juventute eorum (*Gell. 11. cap. 18.*) Talis è iste, dignissimus sanè, qui tandem prælatæ crucis candidatus fieret, in sublime tolleretur, & in longissimam litteram extenderetur. Sed vivebant adhuc in homine melioris animi igniculi, & necdum omnes ille momenti conscientiaë exinxerat: ita homini religio necessest, ut subitò veller vitam in melius mutare, furatinam desinere, impiatum animum ab omni noxiâ serò emaculare. At multa erant, quæ ultro currentem jam incitarent, jam & revocarent denuo. Ecquid enim, ait ille secum, hunc ego familiarem carnificem & domesticum tortorem, ecquid hos ego inferos circumfero, stimulantem usque & usque conscientiam? vulturem intra me passco; unã hunc ego exomologesi jugulavero. Sed quid dicent, imò quid dicet venter elutire indoctus? & quid tandem dicent hæc manus non lignibus

Martialis
lib. 8. epigr.
gram. 59.

gonibus infueta sed furis? Ergo æternum sic crucier, & vivus adhuc tartari pœnas tolerem? finiam tandem quotidianam hanc lanienam, & quidquid tot annis noxarum malè contraxi, dieculà unà, imò horulà unà benedilam; obfirmo animum, & templum peto. Bonæ cogitationes istæ, conatus fuerunt boni, modò fuissent etiam diuturni: quid enim consceleratum animum juvat expiaste, si eadem statim piacula repetas? Templum ergo addit querendo sacerdoti, apud quem vitam priorem omnem recenseret, & unà confessione se eximeret à culpa omnium scelerum. Amavit hominem fortuna, quem aliàs semper (uti & fortunam homo) & primo ingressu aspectuque sacerdotem offert: crederes ad hoc eo iustum ire, nec ab aliis id temporis occupatum. Lavernio, prout affueverat, pensili gradu ad sacrum tribunal perrexit, ingenuicat, frontem notat demum & narrare orditur longos annales, atque à primis retro annis omnem vitam retexere: sed & gemitus addere, aliàs subinde suspirare, pectus etiam tundere, omnia demum pœne utrimque disceptatio hæc tenuit. Sacerdos multa monere, terrere, rogare; summum tribunal, ima tartara, & vicinium mortis proponere; ille ad omnia ingeniscere, emendationem promittere, denique omnium scelerum veniam accipere: interea dum res longius extrahitur, tabellio in hanc ipsam ædem sacram è viã divertit, & occasionem nactus tam commodam purgandi animi, hastulam viatoriam ad confessarij fedile adclinat, & egressurum illum præstolatur, securus furti ob tantam loci religionem. Manticularius jam sceleris omnis purus, post ultima sacerdotis verba lætus & alacer surgit imperata facturus. At, ò consuetudo prava, quantum tibi vitium est in humanos mores! loco ille nondum abierat, cum hastulam videt politam, & affabrè factam: mox oculum, dein & manum iniecit, & ubi prius omnia celerrimo oculorum rotatu circumspexit: Quod Deus fortunet, inquit, sic vitam novam ordior (à Dio, che mi faccia ben cominciare una vita nuova) & cum dicto è templo perniciter ad notas sibi latebras evolavit. Nimirum hoc est proficere, qui antea fur tantum fuerat, jam & sacrilegus esse didicit.

Huic subjungo supparem. Fur non tantum viscata manûs, sed & ingenii fuit festivi. Hic in æde amplissima multum circumspiciens, aliud non vidit, quam sui principis, Mercurii, statuam; quam aggressus: Memini, inquit, me etiamnum puerulum in scholis sæpe audire, à discipulo quandoque superari magistrum: tu mi optime Mercuri, facunde nepos Atlantis, meus quidem præceptor fuisti, sed da veniam, & patere, ut præceptorem vincat discipulus. Dixit, & statuam abripuit. His & istud addo. Affirmavit fide dignus hoc sibi factum quod narraturus, pro percepto liquere. Audierat caupo quispiam ex hospite suo: die crastini, seu extremo noctis, antequam dilucularet, Coloniam iturum in mercatum: Et rectè est, inquit, comes ero. Paciscuntur ergo de horâ, quâ ut expergeriat, impensè rogat hospes, aut fur potius. Interea clam vaccam subduci, & in viã aviã arbori alligat; rediit ad cauponam, & manè cum caupone surgit, inique iter. Venitur ad locum ubi furtiva vacca latitabat: hic diversitoris comes; Quæso te, inquit, pedetentim procede, in proximo pago mihi negotii quid est cum debitore rustico. Caupo ergo solus progreditur. Mox assequitur alter cum vaccâ; & me miserum, inquit, pro pecuniis optimâ fide datis, en vaccam recipio vix ossibus hærentem. Caupo contra bovem dilaudans: Nisi, inquit, ipse heri vaccam meam stabulo conclusissem, hanc ipsam esse jurarem, adeò ex toto illi similis est. Veniunt Coloniam. Furi in foro boario, à quo sæpe inemptas pecudes abegerat, conspicitur non erat; rogat ergo cauponem socium, faceret sibi hanc gratiam, atque dum ipse majoris momenti

A negotium curaret, vaccam illi venderet. Non recusat alter, vendit bovem, pretium expectato majus bonâ fide refert. Ad quem manticularius: Te hominem, inquit, fidum & plenum officii cape tibi hanc rei venditæ partem: simul aureum protulit; & quia (addit) majus quam vel exigere vel sperare pretium poteram, è bove recepi, unâ prandeamus: de rationibus tibi nulla cura sit; atque quod prandium lautius instruamus, duas ego assas gallinas prætinabo è proximâ publicâ coquinâ, ubi horum opsoniorum & varietas & vilis annona est: huic rei, quæso, tu bona hospita duas mihi stanneas lances præbe, & ne quid gestem pateat, pallium tu tuum mihi injice. Promptos habet & obsequiosos illa discos, iste mantelum aptat furi, imò donat. Abit fur lætus tam opimis spoliis: interea cauponis filiola adest præ foribus, parenti nuntiatura, bovem noctu à furo abactum. Ad nunquam caupo exterritus, ait: Da schlag der Teuffel zu! & mox nequissimam vafriciem sui comitis advertens: Ego ipse, inquit, rem meam vendidi. Interea gallinæ affantur, sed plumæ illas aliæ avexerunt, unâ cum suo Mercurio. Ita nec pallium, nec gallinæ, nec fur hæctenus redierunt.

De Mercurio dixi, num & de Mercatore addam? Cunctis anuentibus: Erat Mercator, inquit, auri, ut fit, quam templi amantior, rerum dives, virtutum egenus. Hunc conjux identidem monere institit: rem divinam cordi haberet, non forum usque & usque & usque solum forum, sed & templum frequentaret. A Deo & divinis rerum omnium principium esse capiendum; à cælo potius expectandos esse thesauros, quam à pelago. Hanc furdo fabulam occentarat sæpius, numquam tamen emendari potuit contumax consuetudo; nec tamen destitit pia mulier domi concionari marito, qui nollet conciones audire in templo; identidem monens infelicissimum futurum, si pergeret obstinere. Tandem, tandem è silice isto pietatis scintilla excussa est, &: Quid inquit, toties molesta es? non licet abesse foro, sine rei nostræ certo dispendio. Sed hoc agamus, ego forum pro me & pro te, tu templum pro te & pro me adito. Sic opere partito rei familiari curabimus, divinam tamen non negligemus. Consilium videbatur non adeò improbum. At ar vicariâ pietate cælum mercari, juxta putes ac sine alis volare. Nocte ergo proximâ visus est sibi mercator iste ad tribunal in aère situm citari unâ cum conjuge. Ut prius ante Judicis conspectum factus est, omnia in judicium formam composita, formidinem accenderunt. Stetit accusator, & dixit, firmarunt testes, sedic Judex inadulabilis, contraque improbos immisericos; sententia demum lata est in divortium mœstissimum: nam uxori cælum, ut quæ illud unicè ambiisset, addictum est, tartarum marito. Neque mora, uxor stellato calle ad gemmarum palatium tendere, jam & ingredi: hic miserimus maritus ad fores exclusum se miseranter ejulare, & postulare admitti; cum palatii illius janitor: Abi, ait, mi homo; uxor tua pro se, & pro te huc ingressa est; tu ad inferos pro te, & pro illâ hanc abi. Rediit miser post severum hoc somnium ad se, & ad vitam meliorem.

Sed ego hîc, Faustine, manum de tabulâ. His talibus, hic quem cernis liber, plenus est. Innumera sunt hujus farinæ, quæ in sales meos excerpti. Ista verò in specimen recitavi, in quæ primò inædi. Et ne prolixior narratio foret molesta, convivis assignavi has facetias exponendas. Sed numquid & partem Indicis in hos Sales videre cupis? Litteram ex ultimis Alphabeti litteris do istam, hæctenus non monstratam.

Via ad inferos qualis.

Vicina pellis ante captum ursum vendita.

Uxor mala, malum inemendabile.

Valerudo regi à stulto restituta, principi à simiâ.

Vinum aquæ submersum.

T t t 4

Vinum?

Vinum Iovi Servatori mixtum.
 Vini Vis admiranda.
 Venalis sapientia philosophi.
 Varietas pleræ.
 Vivus interrogatus num viveret.
 Volantes homines.
 Vixores viris imperant.
 &c. &c.

Hæc, Faustine, de jocis salibus, facetiis excerptis, aut annotandis dixerim. Tu verò probè memineris, me parte hac teritià de singularibus industriis agere; quas hac formâ adhibere, fortasse non cuivis promptum. Muneris istius est, quod ego mihi sumpsi, monstrare omnigenos enotandi inodos. Capiat, qui potest, & in rem suam trahat.

CAPVT III.

Tertia singularis industria:

EPITOME in Casareæ Baronium, T. Livium, Corn. Tacitum, Suetonium Tranquillum, C. Salustium, Q. Curtium, Iulium Casarem, Ann. Senecam, utrumque Plinium, Iustum Lipsium, alios complures.

EVLOG. Aliam tibi hîc industriam, sed singularem, sed meam monstro. Vis imitari? non veto, imò & juvo. Eminentissimum scriptorem, Casarem Baronium hîc tibi propono, cujus duodecim volumina de Rebus Ecclesiæ sedulo illustravi. Lectio proluxa, fateor, nec omnium est. Ideo Henricus Spondanus duodena illa Annalium Ecclesiasticorum volumina in unum sed grande contraxit. Evolvi & hoc singulari curâ atque industriâ, & inde singulorum annorum epitomen excerpti, quam uno alterove die totam facillimè possim relegere, & pleraque memoriæ mandare. Inde notitia rerum gestarum per duodecim centurias sæculorum. Er en paradigma annorum liquor è primis, mediis, ultimis.

Tertia pro excerptis singularis industria:

Et paradigma.

Jesv Christi annus 1. Augusti Imp. 42.

Circumcisio Christi, Calendæ Januariæ expiatur. Christus sub Quirino descriptus. Magorum adventus: Quinam ii fuerint, quando fuerint: Fuisse reges. Error de biennii morâ retutatus. De Stellâ. Epiphaniæ festus dies. Jesvs in templo oblatas. Jesvs in Egyptum ductus. Memoria eorum, quæ de Jesv in Egypto. De Infantibus, Herodis iussu jugulatis. Infantes Martyres. De nece Zachariæ.

Christi annus 8. Augusti Imp. 49.

Herodis horrendus morbus & exitus. Archelai regnum. Palæstinæ in Tetrarchias divisio. Jesvs in Palæstinam reducitur.

Christi annus 600. Gregorii M. II. Mauriti. Imp. 18.

Romilda Agilulphi Ducis defuncti conjux, impudicitia ac prodicionis suæ dignam accepit mercedem, palo publicè infixâ. Chajanus rex Avarum Pannoniam & Thraciam vastans, jamque Constantinopoli imminens, Mauritio Imperatori captivos nummo uno viri- tim redimendos offert. Recusat Imperator hoc lytrum persolvere. Neglectus impius, qui tot insontes vili pecuniâ redimendos, passus est perire. Inter legatos regios Phocas centurio paulò liberius Imperatorem allocutus, & ob id à patriciorum uno alapâ percussus, occasionem nova moliendi arripit. Gregorius Mediolanensi Antistiti regem eligendi dat privilegium.

Mauritius Imp. recusat captivos nummo uno viri- ritim redimeret

Christi annus 602. Gregorii M. 13. Mauriti 20.

Romanos Deus per Longobardos plectit. Tergestinus Episcopus Schismaticus, ad Ecclesiæ concordiam

A redit. Mauritium Imperatorem facti pœnicet, quod facti captivos non redemerit. Ostenta necis suæ accipit. Philippicum sororium in suspensionem trahit, cum præciterit, ut ajunt, ab eo se occidendum, cujus nomen à geminata litterâ PH. inchoaret. Ergo ad omnes Orientis Patriarchas & religiosos viros epistolas mittit, & ab eis preces exposcit. Phocas ad imperium evehitur. Mauritius è fugâ reprehensus unâ cum quinque filiis capite plectitur, dum illud inter suorum supplicia, ad singulorum necem proclamat: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Phocæ jam Imperatoris vultus & mores describuntur.

Annus Christi 1196. Celestini III. sextus. Henrici V. sextus.

Episcopus Bellovacensis ab Anglis militiæ capitur. Episcopus Eius lorica, quod arma sibi non tangenda tractâsser, ad Bellova- Pontificem mittitur cum dicto: Vide an tunica filii tui sit, an non? Ad quæ Pontifex: Non meus, nec Ecclesiæ nec Christi, sed Martis est filius.

Annus Christi 1197. Celestini III. septimus. Henrici V. septimus & ultimus.

Henricus V. ad Alexium Orientis Imperatorem Constantinopolitanum, legationem misit acerbissimam, & ab eo exegit sexdecim puri puri auri talenta. Eadem legatione ita concussus est Alexius, ut tributi asperam conditionem non rejiciendam censuerit. Hinc spoliatâ tradit Nicetas, templa & cœnobîa, suffossa Imperatorum sepulchra, ut imperatorum aurum posset colligi. Sed illud tam violèter collectum aurum videre non potuit, qui indicendum iussit Henricus Imperator tunc è vivis exemptus. Qui tamen ante mortem ob rapina ingemiscens, pium testamentum condidit. Fridericus II. Henrici filius pro patre imperat. Moguntinus Episcopus Armeniæ regem coronat, &c.

Hoc pede progressus à primo Domini Jesv anno ad hos ultimos, & subinde quædam, quæ mihi visa notatu digniora, liberalius excerpti. Nec operæ pœnicet. Nam ista, mihi crede, ingens præbent lumen in omni genere studiorum. Ita Annalium veteris Testamenti sex volumina, quæ Jacobus Salius Societatis Jesv Theologus perquam limato sanè iudicio scripsit, in notas meas redegit & excerpti, quæ mihi videbantur fore usui. Addo, ne quid te fugiat: Salius à protoplastis ad usque Christum, non solum sacram omnem historiam præcæ legis accuratè summâ persequitur, sed eadem occasione profanæ historiæ Græcæ, Romanæ, Barbaræ, & alterius cuiuscumque primaria capita, & quidquid demum ab Orbis originibus ad Christi natalem memoratu aut scriptu dignum est gestum exactissimè docet, signatis unâ temporibus, quod historicorum perique neglexere, in rem tantum inveni. Salius sex libros memoriâ utcumque complecti, est omnem veteris historiæ seriem & mysteria callere. Hic unus ad omnem eruditionis historiæ notitiam sufficeret. Neque hujus operæ me piget.

Eodem modo Titum Livium rei Romanæ facundissimum scriptorem legi, nec omisso verbulo, non resolum, sed & phrasî ac sententiis enotatis. Ita omnes historiæ Livianæ libros in meum succurr & sanguinem verti, paratus exhibere quavis horâ cuiusque libri compendium. A Livio decades tres cum dimidiâ, seu libros quadraginta quinque accepimus. Presso pede singulos evolve. Et en quadragesimi quinti stricissimam epitomen.

Elibro 35. Livii, aut 45. Nam Decas secunda periit.

1. Romæ subito ingens exorta est læticia in circo, nullo ejus auctore. Tandem Romanus Consul litteras laureatas accipit, Perseum regem à Romanis esse victum.

Romæ in circo nullo auctore ingens exortata est læticia.

etiam. Hic festivissimus populi unâ spectantis clamor & applausus maximus. Tempa urbe totâ referentissima, dum pro se quisque privatim Diis gratias meminisse studet. Deinde supplicationes publicæ quinque dierum ad omnia Deorum pulvinaria decretæ; hostiis majoribus litarum.

2. Æmylius Consul visis Persei tabellis, illacrymavit dejecti fato. Quia tamen Perseus se regem in illis appellare non omisit, eorum nihil, quæ peteret, impetravit. Deinde frustra latebras & fugam in templo quaesivit. Romanis demum se dedit, in castra Romana venit. Oratione Consul is de fortuna perditâ humaniter, sed lacrymans exceptus est. Hic finis belli per quadriennium cum Perseo gestit.

3. Popilius Romanæ curiæ legatus Antiochum regem virgâ suâ, quam manu gerebat, circumscribit, & jubet prius responsum reddere, quam circulo excideret.

4. Mafgaba Mafaniffæ filius miram suo parenti benevolentiam conciliat. Munera ei, omnique sumptus, quoad in Italiâ fuit, publicè præbitus. Sacrificatum in foro Romæ quinquaginta capris ad expianda prodigia. Legationes de victoriâ gratulantium auditæ, Rhodiiorum rejectæ. Elegans Rhodiiorum oratio, unius aut paucorum crimen, non omnium esse faciendum. Post orationem omnes procubuerunt, & supplices jactarunt oleas. Rhodii nec hostes judicati, nec socii.

5. Descriptio locorum & urbium quarundam Græciæ. Duobus ob bellum Macedonicum, triumphus est decretus, L. Paulo Æmylio meritissimè negatus. Actum pro illo prolixâ & admodum disertâ oratione, denique cicatrices corporis aliâque vulnera pro salute Reipublicæ excepta, sunt ostensa. Tandem & Paulus triumphavit, & Perseum regem cum tribus filiis ante curium duxit, sed triumphum lætitiâ cognata duo funera temerârunt. Duos habuit Æmylius filios; mors unius, patris triumphum præcessit, alterius secuta est. Ipse pater laudatissimè oratione ad populum dixit.

6. Rex Prusias Romam venit, ubi victoriam Macedonicam gratulatus in Capitolio sacrificavit, & Nicomedem filium senatui commendavit. Dicitur & limen curiæ osculatus, senatores autem suos servatores appellasse. Lustrum à Censoribus conditum, ait Florus in suâ epitome. Centa capita civium trecenta & duodecim millia octingenta quinque. Ego in Livio de his nihil reperio.

Hæc ego ante annos pene quadraginta, meo bono subnotavi: & quod in hoc quadragesimo quinto seu ultimo Livii libro, id etiam in primo, id in omnibus observavi, eò conmissis, ut non rem solum, & historiam præcæ condiscerem, sed ne phrasim & sententias negligere, de quo paulò post. Sed hic etiam istud probissimè tene, meliores ac notiores hos auctores non tantum in compendium dicto modo redigendos, sed historias selectiores ex iis in tua Historica ita excerpendas, ut non ad verbum ea excribas, sed ut lemmae posito, prout superius dictum, succinctè rem enotes; addito auctore, libro, capite, paginâ.

Quod autem in Livio, hoc in Senecâ, Tacito, Suetonio, Salustio, Curtio, Cæsare, utroque Plinio, scriptoribus Augustæis, Ælio Spartiano, Julio Capitolino, Ælio Lampridio, Vulcatio Gallicano, Trebellio Polione, Flavio Vopisco, & quibusdam recentioribus facris & profanis legendis feci. Et en Notas Livianis simillimas. Ideo ne frustra hic moremur, ad Justum

Justum Lipsium eximii viri judicii, eruditionis summæ, & rex in mansuetiori maxime Mutarum regno, ut supra demonstratum est, libros scripsit plurimos, quos ordine recitavi. Horreat lecturus Lipsium, tam copiosæ scriptionis molem. Ego etiamnum juvenis, tibi uni Faustine

ne hoc dixerim, quem nil celare possum, omnes Lipsii libellos & libros perlegi ad verbum, nec syllabâ dimissâ, idque singulari studio & curâ. Nulla scriptio harum me præterit, quin eam redigerem in meam epitomen. Hinc natus mihi liber meâ manu scriptus, seu, idiographus, neque facili, & non eum simul liberalis index. Nec impensè me laboris unquam pœnituit. Hinc mihi (præfiscini & eniâ tuâ dixerim) antiquitatis eruditæ multa notitia. Hinc ego plurimum sapissimè adjutus sum, & etiamnum crebrius in hac Lipsianâ domo diverfor, non styli, (quem nemo imitari poterit, aut voler, nisi affectatio imprudens) sed eruditionis causâ, quam copiosè suggerit. Atque hæc etiam una è meis olim industriis fuit. Affirmo sanctissime: Usus fructum ex iis omnibus tuli uberrimum. Hæc Faustine, non sunt, ut equi ad præsepe, qui quò numerosiores, hoc plures & ampliores avenæ agros demetunt. Hæc talia scripta sine impendiis ullis hospitantur: neque diu laxitatem quarunt; exiguis forulis tutò latent. Sed esto industriarum talium mihi hætenus vix ullus fuerit usus, id tamen inter maxima emolumenta numero, Tempus non perdidisse.

CAPUT IV.

Quarta singularis industria:

Duplicis ordinis, profani & sacri, Excerpta.

I Am suprâ parte secundâ, capite tertio, universè tres statui classes, in quas omnia, quæ sedulo lectori veniunt enotanda, referri possunt. In tres istas classes, tam sacra, quam profana diximus conjicienda: neque revocabimus dicta ad singularem hæc industriam monstrabimus. Imitemur, qui volent, nihil hic suademus; imò potius dissuademus, præcipue juveni laboris impatienti.

Ergo *Lemmata, Adversaria, Historica*, omnem Exceptorum materiem recipiunt; sacram, profanam. Ego tamen tres classes illas in Notis meis geminavi, statuique Lemmata sacra, & Lemmata profana; Adversaria sacra, & Adversaria profana; Historica sacra, & Historica profana: ita his sexuplices quoque indices adjunxi. Discrimen & quidem maximum inter profana & sacra, inter politica & spiritualia, vel heri natus infans norit. Verbi gratiâ: Alterius generis est, quod Tacitus de Nerone, & quod Lipomanus aut Surius de Hilario ne memorant; profanum illud, hoc sacrum est. Idem de innumeris aliis sentiendum. Nec magni laboris est, quid sacrum, quid profanum sit, discernere; sed laboris non parvi est, utrumque in diversas classes excerpere. Nam si *Historica* non geminatam, sed unam tantum classem constituent, tunc quidquid historiæ de Nerone, Hilario, ac ipso Christo, &c. enotare lubear, ad *Historica*, unicam classem illam reduces. Idem de *Lemmatibus & Adversariis* judicandum. Trigeminam ergo hanc classem meo consilio non multiplicabit, qui se labori imparem judicaverit. Præstat curare unum rectè, quam duo malè. Hanc autem industriam, mi Faustine, censui aperiendam, ne tibi, quem ut alterum me complector, quidquam in his mysteriis tegerem. F A V S T I. Hunc tuum in me affectum excuscor, Eulogi, sed ne quid amittamus diei, tu, quantis potes, passibus perge. Omnes ego loquendi vices in mensam differo. Hodie nec mutum me habebis, nec abstemium convivam.

CAPUT

CAPUT V.

Quinta singularis industria:

Loci communes soluta ac ligata orationis.

TRes ordines Excerptorum tribus libellis Lipsius, ut supra demonstratum, comprehendit voluit: Præmus ei, *Formule*; alter, *Ornamenta*; tertius, *Distinctio*. Ego pro his tribus libellis, *Locos communes* substitui, sed duplicatos. Primum ordinem orationi pedestri, equestri alterum assignavi. Orationem profam omnem his titulis comprehensum.

5. Singula-
ris indu-
stria pro
excerptis:
Loci com-
munes.

1. Virtutes.
2. Vitia.
3. *Miscellæ*, doctrina, litteræ, eruditio.
4. Divitiæ, paupertas, servitus.
5. Honor, ambitus, tituli, dignitates, genus, profapia.
6. Corporis bona malaque deformitas, vires, imbecillitas, juvenilis, senilis, &c. ætas.
7. Labores, pericula, forum, judicia, causæ, lites, leges, Jura.
8. Vestes viles, pretiosæ, & quæ ad hæc.
9. Contemptus, cavilli, calumniæ, dedecus, infamia.
10. Doli, fraudes, vaframenta, simulatio, dissimulatio, audacia.
11. Artes variæ, Musica, Geometria, Pictura, &c. etiam sordidæ ac mechanicæ; item exercitationes, venatio, piscatus, aucupium.
12. Amor, odium, invidia, inimicitia.
13. Loca amœna, silvæ, fontes, viridaria, horti, diæra, porticus, ædificia.
14. Cibis, potus, disci, specula, mensæ.
15. Montes, flumina, maria, pagi, oppida, urbes, provinciæ, regiones, regna, terræ.
16. Luxus, convivia, acroamata, balnea, recreationes, lusus, voluptates.
17. Mors, morbi, funera, luctus, dolor, sepulchra, epithapia.
18. Dii, genii, sacrificia, ceremoniæ, juramenta, cultus divinus.
19. Theatrum, scænæ, gladiatores, spectacula, pugnæ, militia, bellum.
20. Tormenta, quaestiones, cruciatus, poenæ, supplicium.
21. Cælum, inferi, elementa, partes anni, sidera.
22. Tempus, numeri.
23. Fortuna secunda, adversa, nuptiæ, triumphus, pompæ.
24. Statuæ, colossi, arcus, trophæa.
25. Populorum varii ritus.
26. Formulæ loquendi, laus, commendatio, vituperatio, execratio, gratiarum actio, &c.
27. Miscellæ.

Cur his titulis ad-
jungitur
Miscellæ
titulus.

Miscellæ eo fine adjunxi, ut si quid forsitan occurrat, quod in nullam priorum classium videatur commodè referri posse, ad hanc ultimam, *Miscellæ*, duceretur, ne quid uspiam notatu dignum hospitio excludatur. Hos ipsos communes locos, quos orationi soluta, eosdem etiam ligata attribui. Vis hujus industriæ paradigma? E viginti septem locis communibus, unicum nec totum exhibebo, sed qui ad avi nostri mores sit. Ingens hac tempestate titulorum insolentia est, & confusio. Incrementis illi mirandis augent. Jam etiam imi subbellii viros, & strenuos, & nobiles, ac prænobiles, illustres, perillustres, gratiosos compellamus. Quod demum altitudinis pettingent? Bernardi avo licebat dicere: *Domine Papa*. Tu jam de ceteris conjecta. Sed ad lineam. E locis communibus en tibi quintum.

A

5.

Honor, Ambitus, Tituli, &c.

Honorum insignia. Dona ampla data, quæ ferrent regi; vasa aurea, argenteaque; toga purpurea, & palmata tunica cum eburneo scipione, & toga prætexta cum curuli sellâ, &c. Livius l. 31.

Honorum gradus. Jam minora sperni, nec per honorum gradus documentum sui dantes nobiles homines tendere ad consularum, sed transcendendo media, summa imis continuare. Livius lib. 32.

Honoris avidi. Proventur nunc cujuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis montibus, myoparonumque piraticis rostris*, laudis inopes, laureæ ramulos festinabundâ manu decerpserunt†. Valer. Max. l. 2. c. 8. med.

Honoris fuga. Adrianus Cæsar, cum triumphum ei senatus, & iterum postea, distulit, quod hoc nomen Augustus serò meruisset. Idem, titulos in operibus non amavit, & cum opera ubique infinita fecisset, numquam se, nisi in Trajani patris templo, nomen suum scripsit. Ælius Spartianus in Adriano, mihi pag. 5. & seqq.

Saturninus declinando imperio: Nescitis amici, ait, quid mali sit, imperare. Gladii & tela noctis cervicibus impendent; imminet hastæ undique, undique spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non cibis pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro judicio, non arma pro studio. Adde, quod omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex est quispiam? Inhabilis videret; sin minus, inest furor. Nam, quod imperatore me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis, sed habeo solatium mortis: solus perire non potero. Flavius Vopiscus, mihi pag. 362.

Maximus honor, manibus portari. Alexander Severus Imperat. post Atraxerem Persicum regem devictum, jam palatium Romæ conscensurus, levabatur manibus omnium, vixque illi per horas quatuor ambulare permissum est, undique omnibus clamantibus: Salva Roma, quia salvus est Alexander. Ælius Lampridius, mihi pag. 201. Ubi plures ejuscemodi honorificentissimas acclamationes vide.

Tituli negati. Darius Persarum rex ad Alexandrum litteras dedit, quibus ut superbè scriptis vehementer offensus est Alexander. Præcipue eum movit, quod Darius sibi regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Contra Alexander in hunc maxime modum rescripsit: Et vincere & consulere victis scio. De cetero, cum mihi scriberes, memento non solum regi te, sed etiam tuo scribere. Curtius lib. 4. c. 1. mihi p. 65.

Tituli vanissimi, Regis Bithagenis: Sponsus bonæ fortis, magnarum provinciarum Deus, regum potentissimorum Rex, omnium equitatum Dominus, Magister & Doctor loqui nescientium, trium Imperatorum Imperator, omnium, quæ videt, Conquisitor, conquistorum Conservator, quem octo mundi partes metuunt & formidant; exercituum Mahumeticorum Destructor, omnium provinciarum, quas subegit, Dominus, Eques, cui nemo par, & fortissimorum quorumque Debellator, &c. &c. Face opus ad hunc titulum, adeo longum. Plura subnectit Petrus Jarricus, tom. 1. de rebus Indicis, lib. 2. c. 20. mihi pag. 653. Ita Sapor Persarum rex ad Constantinum Imper. epistolam dedit, quam sic exorsus est: Rex regum Sapor, pater paterum, frater Solis & Lunæ, Constantino fratri meo salutem plurimam dico. In objurgandâ titulorum vanitate hunc facile diem possim sepelire, si solas modò has notas meas consulam.

Sed

Sed factis est paradigmatis; nil addo. Innumera talia in hōse, quos dixi, communes locos digessi. Tu jam & meam methodem, & puto illius usum cernis; ut sequaris, nec impero, nec veto. Ingentia meliora, idēque superbiora, da veniam verbo, ductrices manus facile aspernantur. Natate volunt, sed suo cortice. Nihil hoc contra me. Ego nihilominus sine meo potior, dum ingenue ostendo, unde me putem aliquid in litteris promovisse. Sed addo hic brevissimum orationis etiam ligatæ paradigmation. Sumamus geminum priori.

Honor, Ambitus, Tituli, &c.

Honor, occasio ruinæ.

Quid Crassus, quid Pompeius evertit? & illum Ad sua qui domitos deduxit? flagra Quirites? Summus nempe locus nullâ non arte petitus, Magnaque nummibus vota exaudita malignis.

Gloriæ miserabilis cupiditas.

Bellorum exuvie, truncis affixa tropæis
Loricæ, & fractâ de casside buccula pendens,
Et curtum temone jugum, vitæque, trivremis
Aplustre, & summo tristis captivus in arcu
Humanis majora bonis creduntur: ad hoc se
Romanus Grausque ac Barbarus induperator
Erexit: caussas discriminis atque laboris
Inde habuit: Tandem major fama sitis est, quam
Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam
Gloria si tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis tituliq; cupido
Hæsi saxis cinerum custodibus.

Deus immortalis haberi

Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætiam
Influit a.

Honorum sterilis vanitas.

Expende Hannibalem, quor libras in duce summo
Invenies? hic est quem non capit Africa Mauro
Percussa Oceano, Nilôque admota repenti.
Exitus ergo quis est? ô gloria! vincitur idem
Nempe, & in exilium præcepit fugit, atque ibi magnus
Mirandusque cliens sedet ad prætoris regis,
Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
Finem animæ, quæ res humanas miscuit olim,
Non gladii, non saxa dabunt, nec tela, sed ille
Cannarium vindex, & tanti sanguinis ultor
Annulus c. I demens, & savas curre per Alpes,
Vt pueris placeas, & declamatio suas d.

Hos ego locos communes, tam augendæ rerum sup-
pellectili, quam ornando stylo hætenus adhibendos
censui. FAVST. Liceat hic interfari. Quæso te, Eulogi,
quomodo tam multa, tam varia legendo potuisti tua
facere? nam præter triplicem illam, imò tibi septupli-
cem classem Lemmatum, Adversariorum, Historico-
rum, tot insuper Industrias, tot Communes locos addi-
disti, tot arculas, tot cistulas Excerptis implevisti. Infi-
niti res laboris est. EULOG. Addidisses: Et quem plerū-
que omnes fugimus. Vide, mi juvenis, annus trecentos
sexaginta quinque dies, horarum octo millia, septin-
gentas, sexaginta completitur: qui esse vult frugi, &
temporis parcus, plurimum leget, multum excerpset, vel
anno unico, qui pæne novem millia horarum submini-
strat. Quod si cæptus labor constanter annis decem,
aut viginti, aut etiam triginta perpetuetur, incredibile
dictu est, quantum literariæ hujuscemodi supellectilis
congeratur. Tu hoc age, nullam diem, imò horam nul-
lam sine lineâ transmittite, & brevi tuas ipse divitias mi-
raberis. Lentissimè graditur testudo, sed si gradiatur
assidue, itinera etiam bene longa conficit. Assiduitas
operis, Ingens lucrum temporis. FAVST. Sed hætenus
à te dicta, Eulogi, pleraque omnia Rem excerpendam

A spectant. Quid de Verbis ac Sententiis agendum cen-
ses? Expecto avidè doceri. EULOG. Hoc paucissimis
expediam: ne multas hic præceptiones somnia. Uni-
cam dabo.

C A P U T V I.

Sexta singularis industria:

Verborum & sententiarum excerpta.

EULOG. Non ita pridem apud amicorum aliquem
vidi, nec sine risu, grandes tomos verbis & phra-
sibus excerpendis destinatos. Plus ii habebant chartæ
quàm scripturæ. Ad instruendam dictionem, verba me-
liorum auctorum neutiquam negligenda; enotandæ se-
culdè phrasæ, sententiæ, loquendi modi, & quidquid
ad ornatum dictionis pertinet. Neque hîc quidquam
spernendum: opus tamen ut in aliis, iudicio. Ego hac in
re ita censeo. Verba rariora, imò & vetustiora, lectio-
res sententiæ, venustiores, loquendi modi, & quidquid
ornandæ dictioni facit, gnaviter est enotandum hoc
modo, ut unius auctoris verba & phrasæ in eadem
chartas excerpantur; simul sint, quæ ab uno sunt aucto-
re. Neque hîc ordinis ratio haberi potest: quæ lectori
prius occurrunt, prius in notas veniant. Fâs indicem ad-
jungere nimis quàm operosum; imò pæne negem fieri
posse. Vicem Indicis erit, suis temporibus sic notata re-
legere acuendo stylo. Hæc eadem ferè tradens Lipsius: Lipsius in
Phrasæ, inquit, enotari velim, quacumque insigniores aut ni-
tidiore occurrent. Verba quacumque rara, nova, aut novo
sensu, sive flexu usurpata. In phrasibus dispositionem non video;
nisi quod seorsim eas poni velim, pro discrimine scriptorum:
Tullii solas, Plauti & Terentii solas, historicorum solas: quod
quisque pro iudicio suo aut industria facito. Rem oculis sub-
jicio. Fortè aliquem legis è Livii libris? Hunc ergo titu-
lum præfige chartæ.

E Livii lib. 6.

Tot super alia aliis bellis.
Fortuna in præcipitem locum favore tollit, deinde in ipso
discrimine periculi desistit.
Saginat suos ut jugulentur.
Fortuna loci delegaverunt spes suas.
Postquam utrique apparuit nihil per alteros stare.
Furem virgâ percuteret.
Quæ societas, aut quæquam consortia.
&c. &c.

E Livii lib. 7.

Cælestis iræ placamina,
Impromptus lingua.
Annuitururum, numenque vestrum invictum Campanis.
Vbi sententiam meam vobis peregero.
Circa collem castellarum dispositos.
&c. &c.

E Livii lib. 8.

Firmissimum longè imperium est, quo obedientes gaudent.
Consulere in victos crudeliter.
Vt ferme fugiendo in media sata ruitur.
Nihil ultra, quàm ut paniter frustra, restabat.
Adversus quæ singula.
Pollutâ semel militari disciplinâ non miles Centurionis,
non Centurio tribuni, non tribunus legati, non legatus
Consulis, non magister equitum dictatoris pareat impe-
rio, nemo hominum, nemo Deorum habeat verecun-
diam; vagi milites in pacato, in hostico errent, imme-
mores sacramenti.
Tribuni quoque inclinatum rem in preces subsecuti orare
dictatorem insistant.
Incuriosè factum.
Dictatoris edictum pro numine semper observatum.
Manliana imperia.
&c. &c.

E Livii

E Livii lib. 35.

Clypea inaurata.
Equis, hominesque pulchri & graciles. } Hac rariora.
Ne cunctando senescant consilia.
Initium semper per jus injusta imperandi fieri.
Tabernacula statueret in aequabili solo, difficile.
Ex eodem rivo hostes utrimque aquati sunt.
Id primum pro amicis eos facturos, hoc est, ut amicos.

E Livii lib. 36.

Ager paluster omnis.
Corpora ex somno molliabantur.
Adversantibus asper: ita, si cederes, idem placabilis.
Depravator.
Non infabre suo more factis.

E Livii lib. 37.

In convivio rex erat, & in multum vini processerat.
Neminem fidelius dare posse consilium dixit, quam eum qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturus fuerit.
Eodem armatu.
Veluti caci sper alios alii ruebant. Ita alibi, alia super alia facinora eduntur: aliarum super alias acervatarum legum cumulus. Ita castellatim, pagatim, regionatim, manipulatim.
Execrabilis desertio juris humani, ad marginandas glarea vias.
Extraordinarium, Germanitas, Inenarrabiliter.
Servitudinis inconscius. Audacia experta viri.
Ne littere palam facerent conata. Ita
Ut Persei conatus obviam irer.
Iam ante praemeditatis, hoc est, cogitatis.
Cum undique conferens.

Ec. Ec.

Hac Liviana, imò & Titiana, hac Latina sunt, quae imperitior aliquis damnat, ut barbara. Atque has tales voces ideo censeam enotandas, non ut eas in dictionem nostram importunè intrudamus, sed ut ab aliis usurpatis non temere carpamus, alioquin pueri (quod Apelles Alexandro dixit) qui colores terunt, nos ridebunt. Mi juvenis, non facile quidquam, ut barbarum damna, nisi exploratè nôris id minus esse Latinum.

Plin. lib. 35. Natur. hist. cap. 10.

Quapropter verba seu rariora & obsoletiora, seu selectiora, sententiae, loquendi modi unius auctoris, in unum locum congerendi, ut subinde possint relegi. Loquendo indicis, sit relegendi solentia. Nonnumquam tamen sententiae (quod etiam observes) vel ad Lemmata, aut Adversaria, aut etiam Historica sunt revocanda, ad sibi similem materiam. Verbi gratia: Rotundior sententia contra gulam ac voracitatem ad Historica, De Fagiolano edone insignissimo spectat. Ita & de aliis loquendum. FAVST. Ergo verba aptata, nobilitata dicta unius auctoris in unum velut cumulum conjiciam? EVLOG. Sic ajo. Nisi, quod jam monui, opportunum videatur in unam è tribus illis classibus illustre dictum sententiamve reducere. FAVST. Capio hæc. Sed cum Terentio fateri liceat: Unus scrupulus etiam testat, qui me malè habet. In rebus ipsis adhuc hæreo. Quid si valde dubitem, aut planè nesciam, in quam classem aliquid referendum sit? EVLOG. Hic, obsecro, non fastidiosi lectores sumus. Hac in re turpissima est laboris parsimonia. Si valde, ut ais, dubitas, quò quid referas, idem bis terve locis diversis enota. Et reverà non adeò infrequens est, ut eadem historia ad Justitiam, & ad Temperantiam, aut etiam ad Religionem dicatur pertinere. Tu nisi piger es, bis terve idem excerpte diversis titulis, eò minus excidet memorià. Hoc ego me saepius factitare memini, praesertim si quid magis placuit, visumque dignius notatu. Quid obest eandem, verbi gratia, patientis Christi effigiem diversò domus conclavi, aut domibus etiam diversis reponere? Quid vitii

Quid agendum ei, qui dubitat in quam classem aliquid sit referendum.

Aliquando sententiae ad Lemmata, aut Adversaria, aut Historica sunt revocanda, ad sibi similem materiam.

A est una fidelia duos treve parietes dealbare? Ita profus quid dispendii est unam aliquam lectionem sententiam, aut rariorem historiam diversis forulis mandare? nec penna, nec charta, nec laboranti dextrae hic parcendum. FAVST. Quid si penitus ignorem, quò lectum aliquid referendum sit, quid agam? EVLOG. Hic singulararem docendum es industriam.

CAPUT VII.

Septima singularis industria:

Miscellae eruditionis excerpta.

Gellius, seu mavis, Agellius, quem supra ad dicendum testimonium citavimus, variam ab aliquibus, & miscellam, & quasi confusam doctrinam asserit conquistam. Hujus conquiritae industriam etiam jam docebo. Si ergo, quod ais, legendo vel audiendo tale quid dicas, quod videatur in aliquam classem certam referri non posse, hoc age, & praeter tres illas, Lemmata, Adversaria, Historica, classem constituere quartam, eique praefige titulum Miscella. Huc refer, quidquid alibi, nil libere loci videtur. Atque ut oculis tuis fidem faciam, quod & in ceteris factum, in librum meam manu scriptum, qui solam hanc confusam doctrinam continet, quibus nomen dixi, Olla pauperum. Nam uti opiores culinae offam, carnes, olera, pulres in ollam conijciunt, pauperum ad fores expectantium solatio, ita miscellam eruditionem, in hunc, quem cernis librum, congesti, labore non difficili, utilitate maximà. Hoc certe penarium in plurimos mihi usus servit. Hic reperies comœdiarum, orationum, elegiarum, problematum, scripturionum aliarum ingenti numero themata, hic Artis & Naturae miracula, omnigenae formae ac materiae pocula, diversissimi generis parva quaeque acuminata, singularia quaedam ab aliquibus numquam facta. Sunt, qui numquam mentiti, alii qui numquam irati, qui numquam jurarint aliqui, non desunt, qui numquam riserint, qui numquam fleverint, qui numquam suiverint, qui numquam sat cibi aut somni admiserint, nil cocti ederint, è mensa numquam saturi abierint, numquam litigaverint, numquam laverint, nullas umquam carnes gustaverint, nil umquam vini biberint, dormientes numquam jacerint. Ita beata Euphrosyna numquam sedere visa, Isidorus nil umquam vestis lineae gestavit, Or Abbatem nullius umquam sermonis pœnituit, Macarius ex quo salutis fonte tinctus est, numquam humi expuit, Theonas annis triginta numquam locutus est, Joannes Abbas annis quadraginta numquam mulierem, numquam pecuniam vidit, nec ipse umquam comedens, aut bibens visus est: Posidonius numquam ad dimidium diem injuria recordatus. Paphnutius annis octoginta numquam duabus tunicis usus, Gaddana toto vitae tempore numquam sub recto fuit, Abbas numquam cubare; sed vel stare, vel genua flectere consuevit, Acepsumas annis sexaginta neminem umquam vidit, cum nemine sermonem miscuit, Chrysothomus numquam ulli maledixit, &c. Paucos nominavi ex eorum numero, quos hoc nomine in hac Miscellanea retuli: neque verò auctores tantum pro singulari testimonio, sed & librum, caput, paginam adscripti (tu tuis hoc oculis cerne) ut quodvis, cum opus, reperit esset promptissimum. Et quæso te, vel hinc discere, quanti & usus & fructus sit excerpte. Ex his unis tantummodò Notis, in hanc unam vocem, NVNQVAM, velut neglectim collectis, possim reverà librum conscribere singularem. Tanti nihil est negligere, & vel obiter, modò constanter excerpte. Quamvis omnia ista, fautor, quæ in ollam pauperum, seu miscellam eruditionem conjeci, commode in Adversaria vel Historica referri

ferri potuissent. Sed ego, quod scias, hæc Excerptorum A compendia principio mei conatus non scriveram. Eam ob causam forulos & loculamenta multiplicavi. Ut ut sit, præstat excerptere, quam omnino negligere, in quamcumque demum excerptas classem. Modò bovem habes, etsi stabulum bovi tam aptum non habeas. Verùm, ut aliquid etiam paradigmatis sit, ad noscenda rectius Miscellanea, sub aspectum dabo pocula. De poculis, quod præfabar, uti etiam de rebus minoribus, de hac voce, *Vnum*, innumera excerpti. In gustulum sint hæc obvia, eaque perpauca.

Pocula. Equulus argenteus inauratus, cujus mentionem facit Cicero oratione Verrinâ 6. Poculum Semiramidis admirandum, cujus pondus quindecim talenta auri colligebat, de quo Plin. lib. 33. Nat. Hist. c. 3. mihi pag. 697. In Mineræ templo Helena saceravit calicem ex electro mammae suæ mensurâ. Plin. l. 33. Nat. Hist. c. 4. mihi pag. 700. Produunt electri variantia pocula vitus. Serenus. Phialæ binæ lacte refertæ, quas Angelus Martyribus propinavit. Cæsar Baron. tom. 2. Annal. an. 262. n. 10. Posthumius Consul Romanus, ubi viginti millia suorum amisit, in silvâ ob incisâ Gallorum stragemate arbores, & ipse occubuit: mortuo præcisum caput, calva auro cælata in poculum, quo solempnibus litabatur. Livius, Decade 3. lib. 3. seu l. 23. mihi pag. 133. Hoc tamen in nullo indice poculi genere reperies: & tu nihilominus fidas indicibus? C. Marius post Jugurthinum, Cimbricum, Teutonicum bellum, cantharo semper potavit, quod Liber pater post victoriam in Asiâ partam hoc usus poculi genere ferebatur. Valer. Max. l. 3. c. 6. n. 6. Mazagarum regina Cleophes cum magno nobilium feminatum grege, aureis patris vina libantium, processit obviam Alexandro regi, nec veniam modò, sed & pristinæ fortunæ decus impetravit. Curtius, lib. 8. hist. cap. 20. De capaci trium circulorum poculo vitreo vide *Excerptum* D. Martini Lutheri Francofurti ad Mœnum anno 1576. cap. 80. & ultimo, *vom* *Excerptum* mihi pag. 446. Sed erravit typographus: nam esse deberet pagina 445. ordine. Etiam Germanicos, ut vides, à capite ad calcem evolvo, & more meo ex iis excerpto. Ajunt potum ex urfino cerebro confectum, & ex ejusdem cranio propinatum, urfinam rabiem inducere: ita ut is, qui bibit, in ursum se mutatum putet, quidquid cernit, speciem urforum judicet; in eâ verò rabie perseveret, dum poculi vis fuerit resoluta. Apud Indos ex asini silvestris cornu fit poculum, è quo si quis bibat, eo die à morbo eximius est. Philostratus in Apollonio Thyasæo lib. 3. c. 1. & 10. Poculum ex hederâ, quod Cissymbium vocant, convivii dupliciter aptum; primò, quod temulentiam arceat; deinde, quod cauponum fraudes, qui vinum aquâ maritant, deprehendant: tanta est enim aquæ, & hederæ sympathia & amicitia, ut si vasculum potorium è ligno hederaceo fiat, eiqûe vinum aquâ dilutum infundatur, vinum paulatim transfluat, aquâ, quæ fuerat mista, remanente. Plin. l. 16. Hist. Nat. c. 35. mihi p. 358. De B. Lupi Senonensis Episcopi calice, in quem, dum res divina fieret, cælo delapsam ferunt gemmam, Cæsar Baronius in suo Martyrologio die 1. Sept. De vitro D. Benedicti ad crucis signum crepante, Franciscus Haræus die 21. Martii, mihi p. 180.

D. Radbodus Ultrajectensis Episcopus, jejuniis ita exhaustus erat, ut vix ossibus hæteret. Hic carniùm & vini semper abstinens, tegendâ sanctitati aquam onychæ & auro bibit. Zacharias Lippeloo, tomo 4. die 29. Novembris, mihi pag. 620. In sacris calicibus olim imago erat Christi, formâ pastotis ovem errantem humeris reportantis. Tertullianus l. de Pudicitia, cap. 10. mihi pag. 1202. Fortè, inquit, patrocinabitur pastor, quem in calice depingis, de quo nihil libentius bibas, quam ovem penitentia secunda. De eodem, cap. 7. hoc ipso libro, mihi pag. 1199.

Tom. II.

Rex Merciorum Withafius scyphum suum inauratum, quem crucibolum nominare consuevit, cœnobio Croylandiæ in monumentum donavit. Jacobus Gretserus in Horto S. Crucis, parte 5. c. 7. mihi p. 241.

De S. Donati Præsulis Aretini vitreo calice fracto & prodigiosè refecto, Simon Majolus, tom. 1. Dierum Canicularium, Colloquio 20. mihi pag. 699. Ad crateres Siculos perijuria olim explorata. Simon Majolus, tom. 2. Dierum Canicul. Colloquio 2. mihi pag. 138.

Thomas Morus Angliæ Cancellarius munerum inspectorem osor, poculum aureum sibi à viduâ oblatum, humanissimè accepit, convocatâ familiâ donum magnificis verbis prædicavit, allato vino in pleris jusit, demum comiter propinans præbuit, simulque poculum restituit, domum, unde extulisset, referendum. Thomas Stapletonus in vitâ Mori, c. 3. mihi pag. 38. Alboinus Longobardorum rex Veronæ in convivio hilarior Rosimundæ conjugii vinum offerri jusit è calvâ Chunimundi regis, qui Rosimundæ pater fuit. Illa & hanc injuriam, & parentis cædem simul ultura, Helmigem armigerum in mariti necem impulsit, cui etiam deinde nupsit. Sed Ravennæ eidem Helmigi venenatum poculum propinans ex eodem bibere coacta, quâ cum altero hoc marito perierit. Henricus Spondanus ad annum 571. mihi pag. 639. Nicephorus in Oriente Imperator à Bulgaris captus, & occisus est. Occisi caput ostentui diebus pluribus suspensum. Exempta dein huic capiti calva, & argento clausa principibus Bulgarorum pro poculo fuit. Henricus Spondanus ad an. 811. mihi p. 778. Simile quid memorans Joannes Manlius parte 2. Collocaneorum, mihi pag. 47. Moscovia princeps, inquit, principem alium hostem suum militia cepit & interfecit; ex interfecti cranio formavit poculum cum istâ in aureum circulum inscriptione: Appetisti aliena, perdidisti tua. Tantæ capacitatis poculum Herculis fuisse ferunt, ut ex eo non tantum potare, sed in eo etiam navigare licuerit. Guido Pancirollus, tomo 2. Memorabilium, tit. 2. mihi pag. 221. Verùm;

Sol prius oppositas persunder lumine terras,
quàm nos reliquam poculorum seriem lustremus. Possum adhuc necio quot mensas opplere, poculis, quæ mihi olla pauperum, mea Miscellanea, subministrant. Et hæc me pæne dormiente in Noctis hæc confusaneas transferunt. Sed nolo hac viâ vel passum progredi. Tu, si plura velis, consulte Macrobius l. 5. Saturnal. cap. 21. Lazarus Bayfium de Vasculis & urceolis. De Principum poculis Benedictum Pererium, tom. 4. Geneleos, c. 44. initio. De Poculis Erycijs Puteanus in suo Commo. De Porcellanâ, Electro, Mulæ unguâ; De poculis Saguntinis fistilibus, Sapiis, Crystallinis, Aretinis Henricus Salmuth tomo 2. Memorabilium, tit. 2. in Notis, mihi pag. 142. Ohe satis est de his, satis. Ad alia. FAUST. Vel pauxillulum moræ impetrem. De Minutis etiam, & de Vno facta mentio. Eyoog. Dandum aliquid importuno monitori. Sed scias me neque de Poculis, neque de Vno, aut Minutis tantum, plurima confusè in ollam pauperum congestisse, sed de rebus quibuscumque aliis, quibus non adeò erat opportunum, sedem certam assignare; quia tamen Minuta & Vnum in mentem tibi sunt, et utriusque specimen, sed succinctissimum. Non hic Iliades teximus, neque centones farcimus, neque Tellenis cantænas canimus; Excerptendi modum tradimus, idque compendio. Sejuncta sunt hæc; Mulra, & apta dicere. De Minutis igitur.

Minuta. Rerum natura nusquam magis, quàm in minimis tota est. Plinium vide l. 11. Nat. Hist. c. 2. & 5. & 24. Anatomiam formiculae admirandam in Basilio Magno invenies, epistolâ ejus 168. ad Eunomium, mihi pag. 629. Augusto Imperatori ex Africâ misit procurator ejus ex uno grano (vix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina. * Extantque de eâ re epistolæ. na 400.

V u u

Misc

Rerum natura nusquam magis, quàm in minimis tota est. * Alii, grana 400.

Mist & Neroni similiter trecentas quadraginta stipias ex uno grano. Plinius l. 18. Nat. Hist. cap. 10. mihi pag. 409. Idem de Torpedine pisciculo mira l. 32. c. 1. Myrmecides Mfesus, & Callicrates Lacedæmonius quadrigas unâ cum aurigis fecerunt, quas alis musca posset abscondere. Navem fabricârunt, quam apicula pinnis tegetet: iidem distichon elegiacum sesami minuto semini litteris aureis inscripserunt. Callicrates formicas etiam ex eborâ, aliâque tam parva fecit animalcula, ut partes earum à ceteris discerni vix possent. Alianus l. 1. Hist. Var. c. 17. mihi pag. 14. Plin. l. 7. Nat. Hist. c. 21. & l. 36. c. 5. In nuce inclusam Iliadâ, Homeri carmen in membrâ scriptum, tradidit Cicero in Academicis quæstionibus. Adrianus Junius testatur se visum cerasi nucleum in quasili formam exculptum, quo quindecim parva tesserarum suis punctis affabrè distincta continebantur. Idem asserit Franciscum Alumnium in denariolo Symbolum Apostolorum & principium Evangelii divi Joannis, idque sine notis perscripsisse. Non hæc minuta satis? Anno 1584. Bolzani missi in montes metallici fossoræ cum suis quisque, ut solent, lampadibus. Eorum incautior unus lampadis mucum projecit in sulfuris venam, & ita incendit montem, ut socios omnes repentinum hoc incendium suffocârit, mons ipse biennium ferme arserit. Quam verum! Scintilla modica magni sæpe mater incendii. Ita favilla in flammam, furculus in silvam, gutta in flumen crescit. Augustinus, seu, quisquis est auctor serm. 3. ad Fratres. Curtius l. 6. ante medium, & l. 9. initio. Dum funus Eudociæ Imperatricis transiret, puella casu dejecit spurum, quod morte luit comprehensa & cremata. Spondanus ad an. 611. mihi pag. 673. Planè incendium è scintilla. Puncto quid minus? Encomium illius habet Delius panegyri 3. de Marre Domini in cælum Assumptâ, medio serè. Momenti sæpe maximi sunt minima. Ob unicam non rarò vòculam, imò ob syllabam aut litterulam quandoque unicam, quantæ olim, quantæ & nunc subinde controversiæ? Avicula est, quæ bovem imitatur voce: hinc illi, *Taurus*, nomen. Æternum Antverpiæ monumentum, picta Musca. Philippus Bossquier, part. 4. Academiæ, Conc. 1. c. 2. mihi pag. 14. Sed abundè satis de *Minutis*, & plura, quam volebam; taciturnis chartis relinquamus cetera. De *Vno*, unum alterumve dictum addo, & ad alia transeo.

Non bona res multi domini.
* Homo animal rationale visibile.
† Pragensium civium nò unus graviter affirmabat, lætèam alitem illam Imperatoris, viginti millibus florenorū emptam. Sit penes illos fides: ego non adducor, ut hæc ullo modo credam. Ita enim credulità vulgus plurimum solet exagerrare, & Musca vilitatem ad Elephantis molem attolere. Prodi-

Vnum. Non bona res multi domini. Res unus est. Hoc ubi dixerat Procopius Palæstinæ Martyr, cervices securi feriendas præbuit. Euseb. l. 8. c. 12. Et nihil minus sit, quam quod à multis imperatur. Imperium, ait Curtius, quod sub uno stare potuisset, dum à multis sustinetur, ruit. Curtius l. 10. Solus unus, luna una, unum empyreum cælum, unus, ut ajunt, phœnix. Vox ista (phœnix) autem mihi pervehit. De Columbibus, Pavo-nibus, Pittacis, &c. suprâ mentionem fecimus p. 2. c. 6. Hic ista lemmati de *Uno*, & phœnici placet jungere.
Imperator Rudolphus II. niveam & plumis omnibus candidissimam avem habuit, anati non dissimilem, rostro prægrandi, quam passim omnes den tatis den Hanset appellabant: nam ad edendum risum, quem soli homini tribuunt philosophi * & ad mira quævis instituta, sed eâ pecuniæ summâ est emptâ, quam notare non piguit, sed pæne pudet pronuntiare. Si tamen huic parem, ajunt, & sociam comparate potuisset Cæsar, alterum tantum adjecisset †. Hæc avis numquam lætiùs quam laudata risit. Hæc Excerptis meis, Faustine; sed istud & oculis meis, spero, & auribus credes in domo parentum meorum aluerunt volucrum (Saxatilem Turdum nominârunt) sanè admirandam, si vel mores, vel colores aviculæ spectes. Dorsum illi caruleum, inspersis decussatim albis plumulis. Collum ac ventrem inaurabat plumæum amiculum, eleganter mixtâ nive, in purpuram desinebat cauda. Atque hæc nostræ domus prætria, non minùs

hieme quam æstate hilares cantus continuabat, mediis sæpe noctibus audita. Cantilenas iterabat non agrestes, sed quas à domesticis fuerat edocta. Solebat germanus frater meus fidium ærearum organo frequenter ludere. Hic adesse ales, manubris insidere, attentissima modulò excipere, quandoque suos interponere, nonnumquam sola symphoniam pertexere, atque æmulari paulò antè audiram symphoniam, & eâ quidem ratione aliquot cantiunculas ediscere. Cùm verò domus familiarandium accumberet, illa sæpius apertâ caveolâ evagandi libertatem accepit. Hic ei primus volatus ad patremfamilias fuit, cujus vel humeros, vel etiam digitos (ita ad altorem suum assueverat) cantillans infedit. Edu-
lia omnis generis comedit; panem, oryzam, olera, rapas, hordeum, carnes ferinas, bubulas, vervecinas, ita & pisces, ipsas aves in minuta concisas imò & caseum esuravit. Æstivo vespere nonnumquam medio triclinii in depositam cum aquâ tepidâ sculâ pelvim velut in balneum, provolavit, seque in tepidario liberaliter, modò insiliens, modò resiliens, abluit. Finitis thermis, nymphæo egressa Soli se diductis & passis alis exposuit, dum sicaretur. Ita demum silvestrem naturam omnem exiit, ut reserata caveâ, patulis fenestris & januâ, numquam mollior, visa sit fugam. Sed hæc nostræ domus vernacula cantatrix, hæc familiaræ voluptas denique syntexi contabuit. Huc me duxit orbis ales unicus, phœnix. Sed ad *Vnum* addo paucula.

Unum in homine caput, anima una. Unum ovile, unus pastor. Eldras sacerdos, Ilium unum, riyum unum, civitatem unam, columbam unam, ovem unam, vineam unam, populum unum prædicat. Deus, qui unus, & maximus, & maximè bonus est. Avo Constantii Imperatoris, Romæ universus populus exclamavit in circo: Unus Deus, unus Christus, unus Episcopus. Spondanus ad annum 356. mihi p. 345. Mediolanenses patricii complures confederant Reipublicæ consultantes. Hic audita vox, quæ unum ex omnibus evocabat nomine. Cùm autem evocatus moraretur, ignotus homo se spectandum præbuit, rogavitque, ut jam vocatus exiret quam celerrimè. Dum ille unum exiret, turris repente cœruit, & alios omnes præter unum illum oppressit. Spondanus, ad annum 1117. mihi pag. 997. Una Phœnice, filia, foror, mater Olympionicarum fuit. Una Curionum familia, in quâ tres continuâ serie Oratores, pater, filius, nepos. Una Fabiorum prosapia, in quâ continui tres principes senarûs. Sapienter Annæus Seneca: *Talem, inquit, animum esse nostrum volo, ut multa in illo artes, multa præcepta sint, multarum atarum exempla, sed in unum conspirata. Vnum quid fiat ex multis, sicut unus numerus fit ex singulis.* Seneca epist. 84. mihi pag. 350. De *Vno* nimis quàm multa. De Artibus & Naturæ miraculis si initium facerem, finem non reperiretur. Taceo. Hæc mihi olla pauperum. Rapsodia quotidiana Miscella mea suppeditant. Vis plura? Tua prome, aut conde aliena, ut inde promas tua. *FAVST.* Quos legam? Et quomodo legam? à quibus incipiam? *EVLG.* Hoc ipsum jam indagabimus! Aures præbe vacivas.

CAPUT VIII.

Auctores quinam legendi.

EVLG. Hic tibi præceptiones do ternas, sed brevissimas.
1. Legendus optimus quisque.
2. Legendus, qui maximè faciat ad cuiusvis ingenium.
3. Legendus in quaque doctrinâ princeps: Recentioribus veteres plerumque præponendi.
Ita futuro poetæ dixerim, Lege Virgilium: Historico, lege Livium: Oratori, lege Tullium: Philosopho, lege Aristotelem. Nò intelligis: interpretes adhibe. Ita dixerim

Præceptiones in eligendis auctoribus.

rim futuro Medico, lege Galenum, dein alios, atque alios Jurisconsulto, lege Bartolum: aut rectius, lege ipsas Leges, Theologo, lege Thomam Aquinatem. Non refert quàm multi, sed quàm boni & bene legantur. Non enim legenda sunt multa, sed multùm. Hic illud Annæi opportunissimè in stillo: *Non refert quàm multos, sed quàm bonos habeas libros. Lectio certa prodest, varia delectat. Qui, quod destinavit, pervenire vult, unam sequatur viam, non per multas vagetur. Non ire istud, sed errare est.*

Sunt, qui exuccos, steriles, macros auctores amant, ubi è dumeto uvulam, è senticeto racemulum venentur. Impericia miseranda. Quis vineam colit, qui non tantumdem lucri speret, quantum ei sumptuum impendit? quis agrum ferit, qui non tantum segetis expectet, quantum seminis eiecit? quis montem perfodit, ubi tantum exiles ac raræ metallorum venæ, ut emolumentum minus sit impendiis? quis librum legat, è quo lectionis fructus laboris impensas non æquet? Duces in quavis arte assumentis; horum volvenda sunt scripta. Quapropter optimos legamus: Adeamus fontes ipsos, transeamus rivulos. Non tantum suavius, sed & salubrius ex ipso fonte petuntur aquæ. Ita recentioribus præpone præfatos; si abundans tempore, illos his conjunge, ut illorum scriptis lectionem horum stabilias. Optimi ergo legendi, quod prima docet præceptio.

Alterâ cum grano salis accipienda. Nec enim omnibus, sed prudentioribus, ac in eruditione provectioribus dixerim: Simile simili nutritur. Lege igitur ex optimis eum, qui tibi magis sapit. Ceteroquin illud (quod sapit, nutrit) in mensis etiam & in amentis fallacissimum est. Plurima sunt, quæ valde sapiunt, sed plurimum obsunt: placentas aliæque butyro frixa, cucumeres, & pepones, caseum recentem, resque cibarias similes, non negatis sapere; sed si quidem tu sapias, faveberis etiam obesse. Idem in lectione verum comperies. Idcirco lectionem, quæ ad gustum est, maturioribus solum ingeniis permittimus. Quod secunda monet præceptio. Tertia, in quavis arte duces præcipit legendos. Quemadmodum verò in Arte poëtica dux habetur Maro, in oratorii Cicero, ita & aliæ artes scientiæque suos habent duces, quos sequi consultissimum. Nihilominus in tanto Scriptorum numero & varietate, quæstio gravis est & setia, quinam legendi? Cùm verò istud definire institui mei propriè non sit, compendio auctores quosdam meliùs noscendos dabo.

In Poëtica.

P. Virgilius Maro agmen ducit, communi, ni fallor, sensu, poëtarum princeps.

P. Ovidius Naso in elegis primus, poëtarum felicissimus, qui de seipso fassus: Quidquid conabar dicere, versus erat. Sed amatoria & hujus, & aliorum similitum poësis procul à te, procul ipsomet momente: Teneros ne tange poëtas: Submoveo dotes impius ipse meas. Millies hoc inculcandum: Doctrinæ præstat, quàm veterum jacturam facere. Quavis reverà nulla penitus doctrinæ fiat jactura, cùm lascivas seu poëtarum, seu quorumcumque aliorum sordes non lambimus. Ista si legas, non doctiorem te facient, sed nequiores; ista si omittas, non proinde rudior, sed veterandior manebis & sanctior. Quid, obsecro, eruditionem in simeto, aut inter cloacas quærimus? Nimis suapte sponte præceptis in vitium ruit natura: quid opus hoc impulsu? Submoveo has impudicitia faces; hæc omnium vitiorum fomenta projice; Arbitros & Madaureses (nostri quos notem) venenorum officinas, pestes ipsissimas execrare & fuge. Si cælum, si Christum amas, hos nequitia magistros oderis. Hic ego cum Mose, cum Isaiâ, cum Paulo clamor: *Noli contaminare animam tuam, nec tangas quidquam eorum. Pollutum noli tangere. Immundum ne tetigeris.* Has dulcianas sed venenatas nebulas ne liba. Mors latet certissima. Sed Poësis prioribus jungendi:

Tom. II.

A P. Papinius Statius, qui Silvarum libros 5. Thebaidos, libros 12. Achilleidos libros duos scripsit; à Virgilio, putat beat intelligentem.

Claudius Claudianus poëta nobilissimus, quem meus in Rhetoricis præceptor poëtarum ocellum appellare solitus est.

Quintus Horatius Flaccus. De hoc Quintilianus probe judicans: Inter Lyricos, inquit, solus ferè dignus est legi Horatius. Non est quod quis contradicat.

M. Anneus Lucanus poëta insignis, stylo grandis, sed à multis historicis magis audit, quàm poëta.

L. Anneus Seneca in tragediis dignus, qui non habet interpretes, Lipsium, Delrium, Baderum, alios.

Juvenalis, Martialis, Catullus, Tibullus, Propertius, optimi poëta, sed & pessimi, nisi ab obscenitate sordibus sint purgati, quos tibi fragmenta poëtarum veterum exhibebunt. Nil ultra desideres.

B Sed numquid animus est, recentiores etiam legere? In oculis sunt, Francisci Remondæ orationes & carmina varii generis. Jacobi Bidermani Heroica, Elegiæ, Epigrammata; elegantia omnia & lectu digna. De poëtis ista, quorum ego, tui & reliquorum, non censuram (quod absit) me sed gustulam propinare conor.

His, quos nominavi, poëtis, Lyricos & Satyricos annumerem, inter quos etiam Satyrici soluta orationis sensendi. E præfatis Lyricorum princeps, ut dixi, Horatius. E recentibus tres, numero Charitum, mihi præceteris & noti, & chari, sunt. I. Vincentius Guinifius, Lucentis, anno 1627. editus Romæ. II. Matthias Casimirus Sarbivius, Polonus, cujus libri tres Lyricorum editi anno 1625. Coloniae. III. Franciscus Montmorencius, Belga, cujus Cantica & Idyllia sacra secundùm edita anno 1629. Ingolstadtii.

Lyricis Satyricum adjungamus. Joannes Barclajus Latinus oppido scriptor & elegans, Iconem animorum & Argemidem edidit; soluta orationi ligatam hinc illinc miscuit: tres insuper libros inscripsit Euphormionis Lusini Satyricon: Hoc scriptum in omnes ferè tam politicos quàm sacros hominum ordines pugnavit; sed accusationibus id urgere, instituti mei non est: suam manes quiescere. Hoc risu dignissimum. A Barclajii morte homines simplices & proflus alba mentis quædam præfixo ejus nomine obtruserunt edita (risum teneatis Horatius de amici,) ac si litterarum hoc ævum, à plumbo nesciret aurum distinguere.

In Historiâ.

C. Sallustius primus, si modò ejus libros haberemus, In Historiâ qui legendi.

T. Livius, magnitudine, ac majestate operis ante omnes placidus & diffusus, in concionibus maximè disertus, lacteum orationis flumen fundit. Sunt qui vitiosa quædam illi objiciant. Noltrum est ab his dicere, non eos judicare.

D Corn. Tacitus Historicorum princeps non elegantia, sed prudentia & judicio, sententiis & præceptis uberrimus; sed viris aptior, quàm pueris.

Q. Curtius, probus legitimusque historicus, si quisquam. Mira ejus in sermone facilitas, in narratione lepos. Adstrictus idem & profluens, subtilis & clarus, sine curâ accuratus. Verus in judiciis, argutus in sententiis, in orationibus eximie facundus.

C. Caesar latinè ac compositè scripsit. Mira in eo styli puritas & perspicuitas, minus quidem ornamentorum, sed & minus ineptiarum habet. Nihil in eo affectatum; narratio plana & historico stylo conformis. Simplex in eo & nuda narratio.

Inter recentiores historicos singulariter à I. Lipsio laudantur: Philip. Cominaus, cum quovis antiquorum, ut ipse putat, componendus: & Francisc. Guicciardinus prudens, peritissimè scriptor. Licet his duos alios adjungere.

V u u 2

Ioannes

Ioannes Mariana, Latinus reverè elegansque historicus de Rebus Hispanicis libros triginta in lucem dedit: Andreas Brunner, de Rebus Boicis libros quindecim: inspicere, & in utroque styli gravitatem & nitorem admiraberis. Historicorum satis habemus, certè Latinorum. Num & Græcos fontes adire placet.

Thucydides inter eos palmam obtinere creditur. Elocutione totâ gravis & brevis, densus sententiis, sanus iudicii, actiones vitæque dirigens, orationibus & excursibus admirandus.

Polybius iudicio & prudentiâ Thucydidi haud impar, multa & præclara libris 40. composuit, quorum pars maxima inertiis ab his Xenophon, Nicetas Choniates & Nicephorus Gregorius in laude sunt.

Plutarchus Auctor laudatissimus, diffusâ & planâ scribendi viâ ad Virtutem & Prudentiam ubique ducit. Ingens in eo eruditionis silva lectori nusquam non aperta. Hunc tibi, Faustine, ad comparandam rerum notitiam commendo.

In Oratoriâ.

In oratoriâ qui legendi.

Quintil. lib. 10. c. 1. circa finem. mihi p. 596. ubi illustrissima de Cicerone eloquia.

Lipsius l. 1. Elect. c. 10. & c. 26.

Centuriâ 1. ad Belgas, epist. 16. ubi etiam Seneca vitam & mores à calummis defendit, & ead. Cent. epist. 42. & in Manuductione ad Stoicam philosophiâ, lib. 1. differ. 18. & 19.

M. Tullius Cicero ad eloquentiam dux certissimus. Ampliori laude hic abstinere. Nam Tullium nemo rectius laudaverit, quam ipse Tullius. Hoc unum addo. Principem hunc oratorem Quintilianus extollens: Ille, inquit, se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit. Subjungo non oratorem, sed philosophum.

Lucius Annaeus Seneca nostris encomiis non eget, à doctissimis viris jam olim exquisitissimè laudatus. Hunc Plinius Major ævo suo eruditionis principem appellat. Dion, omnibus sui ævi Romanis sapientiâ & eruditione præstitisse, asserit. De Senecâ Justus Lipsius: Placet legitimum Censoribus ille vir, inquit, nec rebus solùm (cui enim non? si placet ipsa virtus) sed phrasi & genere dicendi. Quod aliud ab optimo esse, non infiteor: cui tamen sua venus sit, vel acumine sententiarum, vel frequentia & brevitate. De eodem ille idem Justus: Annaeus Seneca, inquit, frequenter mihi in manibus est: ut ego sentio, non sine fructu. Sive enim doctrinam quæ multa ingenio in ritibus præcis recondita: sive sapientiam, Deus bone, quid ad mores & ad vitam scriptum unquam præclarior? Qualis ille, & quam Romanus ubique animus, quæ tela adversum casus subministrat, & ipsam mortem & quomodo vitia eripit, inserit virtutes? Facendum est. In eacumine Olympi mortis constitutus mihi videor, cum illum lego: supra ventos & procellas, supra omnes res humanas.

Christianos scriptores excipe, quis omnium veterum magis ad virtutem duxit? Magnus vir est, nec suadet, sed ingerit optima, & impellit ad ea, non ducit. Quis ubique ardor, & quàm è pectore verba? Credo post sacras litteras nihil in ullo Orbe, in ullâ linguâ scriptum utilius meliusque. Semper ille mihi magnus vir apparuit; sed, ut solent verè magna, magis magisque inspectus & tractatus se approbat. Tria sunt, quæ huc me ducunt: Verba, Res, Tractatus. Omnia in eo, jure laudanda. Verba, selecta, propria, significantia: imò quæ plus aliquid semper dicunt, quàm dicunt. Qui proprius quidam ejus Genius videtur, ut in parsimoniâ verborum mira évigilet atque efficacia sit; in brevitate claritas & splendor. Sunt allusiones, imagines, translationes crebræ & pæne contiguæ, quæ delectant simul & docent; & in rem animum, atque extra rem mittunt. Est cura, non affectatio; decor, non comptus; tractata oratio, non torta. Est & compositio quædam & viriles numeris: sed ut structuram agnoscas, molliorem abnuas; & & pugnæ atque arenæ omnia, non delectationi aut scenæ parata. Jam in ipsâ brevitate, & stricto dicendi genere, apparet beata quædam copia; fundit verba, etsi non effundit; fluit, non rapitur; anni similis, torrenti dissimilis; cum impetu, sed sine perturbatione se ferens. Denique ut felices arbores, quarum præcipua dos est fructum ferre, flores & folia tamen habent: sic iste, quem fructus causâ legimus, & cœlus, oblectatio-

nem adfert pariter, & Venerem cum Minervâ jungit. Audebo & hoc edere? vel sermonis atque elogii causâ aliquis eum legat: sed abist, & Res magis trahat. Res, quam illustrem & sublimem, utilem & salutarem, ubique promit. Omnia ejus scripta, etiam ubi ex professo non videtur agere, quid nisi generosum illud honestum spirant? quid nisi alius inspirant? Caput omnis boni fontemque Deum, quàm sæpe, quàm fortiter, inculcat, atque unâ ejus Providentiam & nostri curam, potentiam, sapientiam, justitiam, & quidquid tale vel Sacra dicant? illi & Fato nos parere, & quietos, volentesque sequi, quoties monet? in ordinem redigi, ab ordine hoc rerum, quem ille ab æterno descripsit? Jam Affectus, id est, origines malorum, quis acutius aperit, acrius castigat, adductius coercet? Metum, Spem, Lætitiam, Dolorem, quàm temperat, minuit, tollit? Ipsa vitia asperè ubique invadit & exagitat, Ambitionem, Avaritiam, Libidinem, Luxum, ceteras animorum pestes. Imò hæc tantâ sæpe acrimoniâ, ut modum non tenere dicas, & odio atque irâ (sed, dii boni, honestis) auferri. Denique in unius Virtutis admiratione & commendatione deditus, externa omnia aspernit atque abjicit, & torum illud splendidum, sed fallax, fortunæ regnum conculcat. O pura, & cælo digna mens, & ad cælum alios subducens, miratur te, & sequimur: quisquis cum attentione tamen legit. Etsi quis aliter potest? Tantus ubique vigor & calor est, (ut de Tractatu nunc addam) sic omnia animata & spirantia, ut excitari, vel ignava & jacentia ingenia necesse sit, & tepida aut frigida calere, imò non scripta legere, sed verè audire, nec imaginari. Eius in libris, sed ipsum hominem oculis sensibusque usurpare videamur. Addit de Epicteto: Epictetus ævo, non merito posterior Senecâ, & scriptorum pondere, si non numero comparandus, vitâ præponendus. Ille vir totus à se & à Deo, nihil è fortunâ fuit. Origine vilis & inter servos; corpore claudus ac debilis; mente nobilissimus, & inter omnis ævi lumina refulsit. Vita illi emendatissima, & planè atque scitum, quod in ore habebat, *Sustine & Abstine*. Enchiridion ipsius sanè egregium, & moralis philosophiæ velut anima. Nihil in Græcis, aut fallor, tale extat: à duabus illis notis dico, Acrimoniâ & Ardore. Genus styli concisum, fractum, & quod indolem subitarii sermonis habet: sed docta interveniunt sæpe, semper salutaria, & non est, qui bonam mentem magis aut trahat, aut formet. Ego his nihil ausim addere, sed nec demere.

Oratores alii recentiores in manibus sunt.

Antonius Muretus.

Joannes Perpinianus.

Franciscus Bencius.

Franciscus Remondus.

In Philosophiâ.

In totam philosophiam commentarios scripserunt In Philosophiâ qui Francisus Murcia, Antonius Ruvinus, Rodericus de Arriagâ, Petrus Hurtadus de Mendozâ. Ex his ego Francisum Murciam discipulis censeo legendum. Præter hos Francisus Suarez & Petrus Fonseca totam philosophiam complexi sunt, in suâ quisque Metaphysicâ. Totam itidem philosophiam, ut audio, commentariis exactissimis illustravit Christianus Bauman nondum in lucem datus. Singillatim libros physicorum explicat Francisus Tolæus, libros de Generatione Conimbricenses, qui & toti philosophiæ lucem attulerunt nobilissimis commentariis. Libros de Animâ insigniter exponit Hieronymus Dandinus, Meteoræ Libertus Fromondus.

In Mathematicâ.

Amplissima est scientia Mathesis. In hac, ut nôris, discenda sunt. 1. Elementa Arithmetica. 2. Elementa Geometrica Euclidis. 3. Elementa Sphærica Theodori. 4. Geometria practica. 5. Astronomia. 6. Gnomonica.

In Mathematicâ qui legendi. Quæ discenda in Mathematicâ.

monica. 7. Optica, quæ dimensiones linearum, superficierum ac corporum complectitur. 8. Calculus triangulorum tam planorum, quam sphericorum. 9. Conica Apollonii Pergæi. 10. Algebra, numerorum miracula continens. 11. Geometria sublimior, quæ omnium rerum dimensiones comprehendit, Holometria rectius appellanda. 12. Musica Arithmetica conjuncta, quæ vocum & sonorum numeros considerat.

In Mathesi duces sunt *Archimedes Syracusanus*, & *Claudius Ptolemaeus*. Ab his *Theon Alexandrinus*, *Pappus Alexandrinus*, *Apollonius Pergæus*, primarii numerantur inter præcos.

Recentiores, & meo quidem iudicio, insigniores Mathematicæ doctores sunt *Ioannes Regiomontanus*, & ejus præceptor *Georgius Buharius*; *Alexander Andersonus* Scotus; *Nicolaus Copernicus*, Borussus, qui annis triginta sex descriptionem de Revolutionibus orbium celestium elucubravit; *Franciscus Maurolicus Abbas Messanenensis*; *Petrus Nonius Lusitanus*; *Martinus Ghetaldus Raguusinus*, Italus; *Franciscus Vieta* Gallus; *Adrianus Romanus Germanus*; *Christophorus Clavius Germanus*, *Bambergensis*; *Christophorus Grienberger Hallensis*; *Tycho Brahe Danus*; *Ioannes Keplerus*.

Non multos nominavi, si scientiæ amplitudinem spectemus.

In Politicâ.

Robertus Bellarminus publicavit Orbi tres libros de Officio Principis Christiani, scriptum minimè salebrosum, & longè utilissimum. Huic vino non opus est hederâ.

Iustus Lipsius sex libros Politicorum scripsit, & duos Monitorum ad præcepta politica spectantium. Opus reverè elaboratissimum. Neque hic hederam appendit huic vino.

Ioannes à Chockier Juris utriusque Doctor, & Patricius Leodicensis, sex libris thesaurum dedit Aphorismorum politicorum, in quibus Principum, Consiliariorum, & Alicorum institutio. Scriptio præcisè erudita & utilis. Non dubitem notum tibi opus Thomæ Aquinatis, de Regimine Principum. Vidisti utique Politicorum libros decem, ab Adamo Contzen scriptos, & libros duos à Carolo Scribanio. Uterque nostri ævi notissimus scriptor.

Ceterorum ingens series est. Hic in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

In Medicâ.

In parte primâ, capite decimo, nominavi Medicos nobiliores, & vero nomine Archiatros, *Christophorum à Vega*, *Donatum Antonium ab Altomari*, *Nicolaum Pisonem*, & ad usum hujus ævi *Danielem Sennertum*, qui medicam omnem doctrinam exactissimè censetur tradere. In medicis institutionibus ceteros præcellit brevitate *Gilbertus Taccheus*.

De valetudine tuendâ & commodiore diætâ ceteris, ni fallor, insigniùs scripserunt *Hieronymus Cardanus*, qui libris quatuor prolixioribus, & *Edmundus Hollingus Ingolstadii* olim professor mihi notissimus, qui illud instituti tam eruditâ, quam succinctâ scriptione profectus est. Utrumque suadeo legendum. Res summi momenti, cura diætæ.

Sed addo in auctarium. *Isaël Spachius* Medicinæ Doctor & Professor, typis in lucem dedit Nomenclatorem Scriptorum Medicorum, hoc est, Eleæchum eorum, qui artem Medicam suis scriptis illustrarunt, secundum locos communes ipsius Medicinæ, cum duplici Rerum & Auctorum indice. Editus Francofurti anno 1591. Hæc porro capita quæ oculis subjiciam, singularim à Spachii Nomenclatore proponuntur: Medicina, paginâ 1. Medicina Chymica, p. 26. Medicina veterinaria, p. 29. Medicina astrologica Jatro-mathematica, p. 40. Medicus, pag. 41. Physiologica Medicinæ

Tom. II.

A pars, p. 44. Res naturales: Elementa, p. 45. Temperantia, p. 47. Humores, p. 48. Patres, ibid. Anatomie, corporis humani dissectio, p. 50. Facultates & earum actiones, p. 57. Calidum & humidum inætarum, p. 63. Spiritus, p. 63. Ætas, pag. 64. Homo, pag. 64. Tristitia, sanitatis conservatrix, pag. 68. Aër, pag. 73. Cibum, p. 74. potus, pag. 76. Affectus animi, ibid. Somnus & Vigilia, p. 81. Mors & Quies, p. 83. Inaniritio, Repletio, ibid. Res præter naturam, Morbus, p. 84. Simiotica signa, pag. 88. Therapeutica Methodus medendi, pag. 97. Diætetice, pag. 147. Pharmaceutice, pag. 148. Herbarum sive stirpium Historica, pag. 173. Chirurgia, pag. 198.

Huic Elencho Spachii jungamus *J. Heurnii* Ultrajectini Institutiones Medicinæ, unâ cum Modo studendi eorum qui Medicinæ suam operam dicunt. Hæc simul edita Lugduni Batavorum anno 1592.

Institutionibus Heurnii utiliter addentur *Petri de Tullignano* Compositiones & Remedia ad plerisque omnes affectus morbosque sanandos. Egregius reverè, & ut vides, compendiosus libellus, cui adjuncta est Summula è libris Mæsuræ excerpta. Hæc vulgata typis Lugduni an. 1587. Sed ad Jurisprudentiam transeamus.

In Jurisprudentiâ.

Quinam Jurisprudentiæ studioso præcipuè legendi *Qui in Jura* sint, docet *Hermannus Vulteius* in Prolegomenis ad Jurisprudentiam duos libros, quos Jurisprudentiam Romanam inscribit. Huic, ni fallor, credes plurimum annorum professori.

In Theologiâ.

Theologiam universam meditatis sanè ac copiosis & accuratis commendationibus illustrarunt *Franciscus Suarez*, *Gabriel Vasquez*, *Gregorius de Valentia*, *Adamus Tanner*, *Martinus Becanus*, alii. Hanc ipsam, quam vocant Scholasticam, omnem Theologiam ii, quos nominavi, tomis pluribus; at uno complexus est *Alexander Pefantius Romanus*, scriptor vel eo etiam nomine laudabilis, quia brevis. E ceteris hoc quidem tempore *Adamum Tannerum* censuerim lectori fore opportunissimum. His, si placet, *Jacobum Granadum*, Theologum recentem, Hispanum annuera.

Si Theologiæ partes inspicimus, de Trinitate *Didacus Ruizius*, de Incarnatione *Iosephus Ragusa*, de Sacramentis *Ioannes Prepositus*, & *Agidius Coninck*, de Matrimonio, optimè omnium, ut videret, *Thomas Sanchez*, de Jure & Justitiâ *Leonardus Lessius*, de aliis alii disputant.

In Controversiis tradendis, post *Robertum Bellarminum* exactissimus habetur *Martinus Becanus*.

In Theologiâ morali docendâ, jam omnium optimi censentur, *Martinus Bonzina*, *Vincencius Fillucius*, *Paulus Layman*. Extat synopsis eorum, quæ Fillucius tribus tomis docuit. Aliorum sanè Theologorum neminem sperno, neque minùs æstimo, sed mihi notiores & usu familiariores sunt, quos nominavi.

Melioris notæ auctores, ni fallor, à fronte jam nôsti. Agedum & intus illos nosse incipe legendo. **F A V T S.** Quomodo legam? **E V L O G.** Numquid non satis dictum hæctenus? Excerptendo. Sed quia hic pluculum documenti expectas, in verba conferam paucissima.

C A P V T I X.

Auctores quomodo legendi.

E V L O G. Hic ternas pariter præceptiunculas instillo. **1.** Lectionem vagam vita. **2.** Auctores à capite ad calcem evolve. **3.** Non cursim, non perfunctoriè, sed meditatè ac constanter lege.

Lectionem vagam *Anneus philosophus* damnans: *Vide, Senec. ep. 2.* inquit, ne ista lectio multorum auctorum, & omnis generis mihi p. 388.

V u u 3

Quomodo legendi sunt auctores: tres assignantur præceptiuncles.

voluni-

voluminum, habeat aliquid vagum & instabile. Certis ingenis immorari & inmutari oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat. Dissuasum est, qui ubique est, in peregrinatione vitam agentibus hoc evenit, ut multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est iis, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim & propterantes transmittunt. Non prodest cibis, nec corpori accedit, qui statim sumptus emittitur. Nihil aequè sanitatem impedit, quàm remedium crebrè mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebrè medicamenta tentantur. Non convalescit planta, quæ saepe transfertur. Nihil tam utile est, quod in transitu proficit. Fastidientis stomachi est multa degustare: quæ ubi varia sunt & diversa inquant, non alunt. Probatos itaque semper lege: & si aliquando ad alios devolvere libuerit, ad priores redi. Exerce, quod conquis. Hoc ipse quoque facio.

Cura triplex ad lectionem adferenda. 1. Rei.

2. Verborum, Styli, & Sententiarum. 3. Numeri.

Eadem est ratio lectionis & comeditionis.

Sen. ep. 108.

mibi p. 636.

ex eadem materiâ suis quemque studiis apta colligere. In eodem prato bos herbam quarit, canis leporem, ciconia lacertam. Cum Ciceronis libros de Repub. prehendit hinc philologus aliquis, hinc grammaticus, hinc philosophia dedimus, alius aliâ curam

A suam mittit. Quilibet, quæ sui sunt fori aut excerptit, aut memoria tradit. Porro ignavio aut laboris fugiens, si quid venustius occurrit, vel chartæ unguem infigit, vel verus minio subducit, vel ad libri marginem notas apprimat, vel chartulas pagellis inserit, vel pagellæ apices infleat, aut discerniculum, aut librarios fuicuculos immittit: quæ omnia ferè vitiosa, tedium laboris aut ignorantiam excerptendi produnt. Memoria modis melioribus juvanda. FAUST. De memoriâ jam pridem avbam quærere. Quid vetat de ejus adminiculis breve documentum attexere? Obsecro, Eulogi, doce firmiùs meminisse.

CAPUT X.

Adjumenta memoriæ.

ELOG. In tuam solius gratiam id fecero. Sed verborum complectar. Excerpte, non meminisse hinc doceo. Quosdam memoriæ magistros rideo, qui nescio quot domunculas ædificant, & in domunculis cellulas, rerumque imagines multiplicat in infinitum. Eruditionem sanè principium ad inducendam phrenesin. Ad hanc porò memoriâ, quantâ opus est memoriâ? si velimus, Faustine, impendiis minoribus insanire possumus.

Duo sunt memoriæ præsidia quàm præstantissima. Duo meo Ordo & Imaginatio: sic appellem. Si quid eorum, quæ tu ipse scribis, cum facillimè, tum firmissimè velis memoriâ mandare, quàm ordinatissimè scribe. Princeps memoriæ subsidium ordo. Ordinem negligis: laborem supra modum auges, ægerimè ingeris, celerimè elapsura. Ordo, anima memoriæ. Quidquid memoriæ cupis tradere, id priùs in ordinem digere. Incredibile dictum est, quantum hæc usua res, ordo, reminiscendi facultatem adjuvet: in arenâ vel aquâ scribis, quod absque ordine memoriæ tradis. Nec verò quidquam adeò incompositum, confusum, inordinatum est, quod non in certum ordinem adducat industria.

Si quis memoriâ amiserit, Antonii Mizaldi suavis cerebro suillo cum nuce unguentariâ * & cinnamomo vescatur, reparandæ memoriæ. Sed ego hæc artificiosa non magni facio. Omnium instar mihi ordo est. Gloriarum Erasmi Chiliadum scriptor, se puerum adhuc, Horatium & Terentium totos edidicisse. Prodigium est, quod addo. Josephus Scaliger, quod mea me Excerpta docent, uno & viginti diebus, totum Homerum memoriæ mandavit. Scis geminas esse Homeri partes, Iliadem & Odysseam. Ilias viginti quatuor libros, totidem habet Odyssea. Versuum habet Ilias unum & triginta millia, sexcentos septuaginta (nisi meus me amicus sefellerit malè numerando) haud pauciores reor Odyssea continet. Non injuriâ hinc quæras, num fidem non superet, intra unum & viginti dies supra sexaginta tria millia Græcorum versuum, à viro illo memoriâ commendata. Adjungo grandius. Idem intra quatuor menses, poetas Græcos omnes edidit. Obstupescas haud immeritò si legisse, nedum edidicisse dicam. Incipe poetarum Græcorum vel principes tantum & notiores numerare: Æschylum, Anacreontem, Alcaicum, Aristophanem, Callimachum, Euripidem, Hesiodum, Lycophronem, Musæum, Oppianum, Orpheum, Phocylidem, Pindarum, Sophoclem, Stesichorum, Theocritum, &c. pucos nominavi quorum omnium carmina extant, pleraque omnia ab Henrico Stephano, Aldo Manutio, Joanne Frobenio edita. Cogita jam ceteros, & negabis demum id, quod dixi, fieri potuisse. Sed ego hinc licem non moveo. Memoriâ ordine quàm plurimum juvari ajo.

Ordini appono Imaginationem in firmandâ memoriâ adjutricem longè fidissimam. Nôris probè disponere, firmè Imaginari, & primarium memoriæ artificium jam tenes.

Mizald. in Appellat. ad Censuram de Rebus memorat. * Myrrinâ vel odoratâ.

Conci. ter p. 108. mibi p. 636.

tenes. De *Disponendi & Imaginandi* modo nil quærere amplius. Hæc nimium arcana sunt, quæ si velim, non possum enuntiare. Si aliquid, de quo liceat dicere cum laudibus illis: Hoc palæstræ artificium te non docui. Tu tuo te Marte iuvabis.

Senibus memoriam labare dicunt; at ista, de quâ loquimur, geminis illis præsidium firmata cum ætate non deficit, sed crescit; quod ætas grandior, hoc illa firmior, senio vitescit. Nec enim senectus minus ordinatè disponere, aut minus firmè imaginari potest, quàm juvenus, & vivens ætas. Imò utrumque illud seni expeditius est, quàm juveni. Senex igitur ad illam memoriam plus habet subsidii, quàm juvenis.

De admirandis memoriæ, suprà mentionem fecimus. Res infinitæ dissertationis est. Hic jubet nos Plato quiescere. Ex Annæo clausulam appono: *Quidquid frequens cogitatio exercet ac renovat, memoria nunquam subducitur, quæ nihil perdit, nisi ad quod non sæpe reflexit.* Memoria Platoni, Mater Musarum & Virtutum; Ciceroni, Rerum omnium thesaurus est. Honoremus hanc matrem, servemus hunc thesaurum. *Scias tamen sultum esse, Curtio teste, eorum meminisse, propter quæ tui oblivisceris.*

In optimis te memorem præbe: Memento delicti commissi, ut doleas; memento beneficii accepti, ut reddas; memento mortis, ut desinas; memento misericordiæ divinæ, ne desperes; memento justitiæ, ut timeas; æternitatis memento, ut fluxa spernas. **FAVST.** Non importunè mices hæc spiritualia. Sed ego plura velim de Memoria. Totis horis è memoriâ dicere, quod Oratorum olim, nunc Concionatorum est. Mihi grande quid & difficile videtur. Hic ergo artificii aliquid singularioris nosse pervelim. **EVL O G.** Actum agis. Jam dixi: Memoria vis in *Ordine & Imaginatione* consistit. Tibi cetera relinquo. Quia tamen Concionatorum causam agis, addamus pauca, quæ propriè spectent ad Excerpta concionatoribus profutura.

CAPUT XI.

In Dominicis & festis dies symbolæ.

Eloquentiæ princeps in Rhetoricis scribit, Eloquentiam sine sapientiâ esse non posse. Hanc parare non unius res anni est. Industriâ & labore pars magna sapientiæ constat. Eò annotationes & Excerpta, eò laboriosa studiorum sedulitas spectat, ut demum sapere discamus & loqui. Cathedrâ & alto digna dicere, non levem possit apparatus. In hoc Excerpta numeramus. Incipiat Concionator maturè, cum iudicio, solerter excerptere, & nunquam illi deerit, quod utiliter dicat. Si quinquaginta, si centum annis dixerit, quod annis pluribus dicat, supererit. Loculos sine fundo, inexhaustam præstat scientiam hæc excerptendi solertia. Concionator lectioni sedulæ intentus, longè plus hebdomadè unâ colligit, quàm die unâ expendit. Concionatori præter tres illas *Leviticum, Adversariorum, Historicorum* classes, *symbolæ*, sic appello, in *omnes Dominicis & festis dies* nunquam non ad manum sint. Rem hanc unam omnium non utilissimam solum, sed necessariam, tot annis expertus sum. Nec artis aut difficultatis quidquam habet *Symbolarum* conscribendarum modus. Hic ipse est, quem oculis monstro paradigmate mechanico. Sume quaterniones chartæ puræ plus minus nonaginta (tot enim ferè Dominici per annum, & festi dies) singulis suos inscribere titulos hoc modo: Si annum ordiri libeat à Domini **JESV** natali, quaternioni primo hunc appone titulum:

Nativitas Domini JESV. Luc. 2.

Ita secundo, ita tertio, quarto, quinto; ita deinceps, ita reliquis omnibus suam cuique inscriptionem à Dominico aut festo die sumptam præfiges, prout hic cernis. **S. Stephanus. Matth. c. 23.**

A S. Joannes. Matth. c. 21.
SS. Innocentes. Matth. c. 2.
Dominica 1. post Nativit. Domini **JESV.** Luc. c. 2.
Circumcisio Domini **JESV.** Luc. c. 2.
Epiphania Domini **JESV.** Matth. c. 2.
Dominica 1. post Epiphaniam **JESV.** Luc. c. 2.

Ita & reliquos dies Dominicos & festos dispones. Quod si annum ordiri placeat à Domini Adventu, pari ratione singulis quaternionibus unum è sequentibus titulis inscribes.

Dominica I. Adventus. Luc. c. 21.
S. Nicolaus. Matth. c. 25.
Dominica II. Adventus. Matth. c. 11.
Conceptio Beatissimæ Virginis matris. Matth. c. 1.
Dominica III. Adventus. Joan. c. 1. &c.

Hac methodo dies anni Dominicos & festos omnes in separatas chartas transferes, ita ut quivis Dominicus aut festus dies unum, aut, si mavis, geminatum habeat quaternionem. Ubi hunc illum ve impleveris, alium atque alios appones. Imò quaterniones nolim esse confusos; satis est in eadem, aut diversis thecis conjunctos, & funiculis immixtos contineri.

Chartam virginem habemus: sed quid illi, dices, inscribendum? Paratâ igitur chartâ, proximum est, huc illuc symbolas conferre. Quâ in re concionator, aut qui aliquando è cathedrâ dicturus, duo hæc observet.

1. Evangelia totius anni norit omnia, & quo die quodvis solear prælegi, exactè sciat. Ita non difficile notatu digna in festos & Dominicos dies distribuet, suum cuius locum assignaturus.

2. Symbolæ seu materies huc illuc dicto ordine partienda, est omne id, quod non tantum legerit, sed quod audierit, viderit, ipse cogitaverit, si pro concione convenienter dici posse censuerit. Huc meliora dicta, sententiæ, concionum thesauri, huc omnigeni conceptus, ut loquimur, & discursus, sententiæ, præmeditationes, cogitata, huc denique referendum mixtum ac sine ordine, quidquid ad istud, illud, aliudvè Evangelium rectius explicandum facere videtur.

Exempli gratiâ, inter legendum fortè occurrit de infante exercitus duce. Anno 1144. pugnârunt Lovanienfes contra Bertoutiorum gentem. Infans princeps Godofridus III. in cunis allatus & ad felicem arborem suspensus. Quæ concio potuit disertior esse hac facie? concijunt oculos; manu, qui possunt, tangunt; omnes, ut Numen, suum principem voce & affectu venerantur, & animis inflammatis in hostem eunt. Quoties pedem referre Lovanienfes cæperant, flexi ad infantem oculi reprimébant; vagitus, qui interveniebat, & ne factum pignus proderent, pro omni exhortatione erat. Cum infantis avo & patre septemdecim justis præliis confixerunt Bertoutii, quos Lovanienfes represserunt. Justus Lipsius in suo Lovaniâ, l. 2. c. 9. & Carolus Scribanus in Antuerpiæ originibus, cap. 6. Huic affinia sunt.

D Balbinus Romæ seditionem non sedasset, nisi infantem Gordianum purpuratum longissimi hominis collo superpositum produxisset ad populum. Capitolinus, pag. 207. de duobus Maximinis. De infante, qui contra regem Assyriorum pugnavit, vide Isaiam cap. 7. De puero nondum quinquenni, & vix loqui gnato, electo tamen Rhemenfi Episcopo, Spondanus ad annum 925. num. 2. Hac talia certè ad Nativitatem Christi Domini referenda. **FAVST.** Sed historica sunt, & ad illam classem pertinent. **EVL O G.** Jam dixi, nil esse peccati, licet idem in duas trêse diversas classes enotetur. Sed labori vis parcere? In eam igitur classem excerpte, quæ visâ fuerit commodior. Sed conscribendas symbolas exemplis monstro brevioribus.

Legis, vel audis, vel meditaris quippiam annotatu dignum de supremo iudicio? Hoc igitur lectum, seu auditum, &c. ad Dominicam ultimam post Pentecosten,

Duo concionatori observanda. Omnia in unâ quaternionis facie perscribi solent.

aut primam Adventus refer. Occurrit aliquid legenti de amore in homines, seu charitate proximi? ergo symbolis inscribere, & ad Dominicam 12. post Pentecosten, aut 17. extrahere. Nobile documentum de animi submissione, seu Humilitate, undecumque tandem accipis? Ad Dominicam 10. post Pentecosten pertinet. Præclarum aliquid de Penitentia dicitur? Ad diem D. Magdalenæ spectat. De animi dotibus bene collocandis lectitas? Ad diem D. Nicolai excerpere. Insigniora de Angelis te docet lectio? Ad diem D. Michaëlis enota. Tibi ipsi cogitanti fructuosum concionis thema incidit? Mox eò symbolam ablega, quò pertinere judicaveris. De dandâ inimicis veniâ, dictum, factum, argumentum auct. illustrius? Ad Dominicam 21. post Pentecosten excipere. Notanda quædam de morte legis? Hæc confer, uti symbolam, Dominicæ 15. post Pentecosten. Ita sollicitudinis moderatio, vel contemptus opum, ad Dom. 14. post Pentecosten; Abstemietatis ac jejunii emolumenta, ad Dom. 1. Quadragesimæ; Christipatientis memoria, ad feriam 1. Paschatis; Futuræ cladis præmeditatio, ad Dom. 6. post Pascha; Frenum Iracundiæ, ad Dom. 5. post Pentecosten; Odium & victoria sui, ad diem D. Laurentii spectat. Ita de ceteris judicandum.

Ante omnia, verò videat concionator ne penuriâ laborethematam, quæ pro suggestu aliis atque aliis diebus erunt explicanda. Ideo hac annotandi curâ ita perstringatur, ut Dominici & festi dies singuli saltem aliquot exhibeant themata suo quæque tempore usurpanda. Verbi gratiâ: Christianum Pascha imminet, dicendum publicè de Christo Resurgente, vel in cælum Ascendente: Quid dicam, inquis, quid proponam thematis? quam Evangelii partem explicabo? Sint igitur in parato themata complura brevissimè annotata, ut delectus sit ex iis, quod commodius videbitur, seligendi. Atque hoc oculis subijcio, quod & meis symbolis in exemplum fumo.

Dominus Jesu in cælum Ascensio. Marci c. 16. Act. c. 1.

Thematum paratigmata.

1. Quoties Dominus Jesus intra Resurrectionis & Ascensionis diem, & quibus sese spectandum præbuerit.
2. Quâ gloriâ Christus Dominus, & quo comitatu ascenderit.
3. De Tempore, Loco, Modo, Testibus Ascensionis Dominicæ.
4. Vestigia Christi impressa rupi.
5. De nube, quæ velut sella regia excepit Christum Dominum ab oculis discipulorum.
6. Dominus Jesus comparatus aquilæ, quæ sese super omnes cælos suâ virtute evexit.
7. Dicitur Angelorum: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum?
8. Alterum eorundem dicitur: Hic Jesus, qui assumptus est à vobis in cælum, si veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.
9. Petrus reducens ovem perditam, summum cælo terræque gaudium creavit.
10. Cur Ecclesia Domini Jesus Ascensionem observatu singulari vocet *Admirabilem*.
11. Effigies Christi in cælo gloriosi.
12. Mons oliveti, principium & finis luctus Christi. Novem differentiæ inter diem Christi ascendentis, & in orto sudore sanguineo diffluentis.
13. Christus summus Pontifex, in quibus Pontificatum suum ostenderit.
14. Ascensio in cælum ædificanda descensu tartari contemptu terræ, aspectu cæli.
15. Duodecim admiranda Dominicæ Ascensionis.
16. Quomodo per spem ascendendum cum Christo.
17. Acti labores jucundi, Alleluia.

18. Christus cum Samfone collatus, qui ambas portæ fores apprehendit, impositasque humeris in verticem montis portavit.

19. Cur Angeli hoc die apparuerint candidati? Cur non similes triumphatori, cui accinitur: Quare rubrum est indumentum tuum? Isaia c. 63. v. 2.

20. Ab ascendente Domino, facta discipulis promissio: Linguis loquentur novis. Marci c. 16. v. 17.

21. Et convalescens præcepit eis. Act. cap. 1. v. 4. Convivia quomodo celebranda.

22. Domini Jesus Ascensio, rerum caducarum despicatio, Ecclesiâ monente: Ipsi quoque mente in celestibus habitemus.

23. Quomodo Mater Domini Jesus Virgo beatissima hoc mysterium præfens & absens consideravit.

24. Duodecim signa in Domini Jesus Ascensione observanda.

25. Acerbissima mors crucis, quàm sublimem Christum fecerit.

26. Quomodo, fidem, spem, charitatem Ascensio nostri Servatoris in nobis excitet.

27. Angeli Tobiam ducentis verba: Tempus est, ut revertar ad eum, qui me misit.

28. Causæ, cur Christus Dominus Ascensionem suam non diutius distulerit.

29. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reverti. His verbis Christus seipsum depinxit. Luc. c. 19. v. 12.

30. De Apostolorum oculis hac potissimum die dicendum illud: Beati oculi, qui vident quæ vos videtis, &c. Luc. c. 10. v. 23.

31. Ubique plurima, quemadmodum hac ipsâ die, gaudii & luctus mixtura.

32. Hac etiam de de ascendente Domino Jesus affirmandum: Et ipse se finxit longius ire. Luc. c. 24. v. 28.

33. Christi Domini perseverantia, cum inconstantiâ hominum collata.

34. Domine, quò vadis? Vado parare vobis locum, ut ubi ego sum, & vos sitis. Joan. c. 14. v. 2. & 3.

En concionum themata in annos triginta quatuor parata. Tot simul conciones in promptu mihi sunt, quas annis superioribus ad illa themata fornavi. De reliquo Deus providebit. Et plura jam habeo notata, sed tibi nondum monstranda. Cùm ergo quot annis Christi vel nascentis, vel Resurgentis, vel Ascendentis, vel alius quicumque festus dies proximarit, inspiciendæ sunt symbolæ, & è notatis thematibus, quàm aliis rebus excerptis eligendum, quidquid aptius visum fuerit ad dicendum. Sed scias, in iis, quæ signavi themata, non apposuimus esse, prolixitati vitandæ, scopum & finem, in quædam debeant collineare. Exempli gratiâ: Thema primum explicat, Quoties, & quibus intra Resurrectionem & Ascensionem Christus apparuerit. Sed de hoc differere parum foret, nec esset concio, sed sola fermocinatio, nisi accederet cohortatio ad firmissimam fidem, tam de Dominicâ, quàm de nostrâ Resurrectione futurâ, concipiendam. Alterum thema, Ascendentis Christi gloriam proponit. Nihil hoc ad formandos mores, nisi scopus sit, persuadere humanæ gloriæ fugam. Tertium, attributiones & circumstantias Ascensionis Dominicæ declarat. Non satis est hoc scire, nisi dicentis scopus sit, commendare summam submissionem ac reverentiam erga Dei providentiam, quæ omnia in pondere, mensurâ, numero facit. Thema quartum Christi Ascendentis vestigia rupi impressa commonstrat. Quid hoc ad emendatiorem vitam? Nisi hoc una inculcet: Imitationem Christi relictam Christianis, ut sequantur vestigia ejus. Ita hæc quatuor, ita triginta cetera, ita alia quæcumque concionum themata certos sibi fines terminosque constituant, eo quidem modo, ut dictio sive concio tota dirigatur ad certum quid persuadendum, è quo

quo morum aliqua sequatur emendatio. Vanæ, vaniffimæ sunt conciones illæ, quæ multum clamoris, parum habent caloris, multum disertant, parum persuadent, nec conantur certum aliquid persuadere. De his verè affines: Dicitio venusta & verbosa, sed ad mores nihil, nemini fructuosa. Dicunt, & non faciunt, sed nec auditores ad faciendum erudiunt. **F A V S T.** Hic grande quid moves, Eulogi, da veniam, obsecro, interpellanti. Conciones me audire memini quàm plurimas, è quibus mihi visus sum redire doctior, non melior; aliquid eruditionis retuli, nihil caloris, nihil impulsus sanctioris. Recordor è Senecà te dicere: *Obscuro vos, cur tam necessariam curam majoribus melioribusque debitam, in re inutili terimus? Quid mihi profuturum est scire, an aliud sit sapientia, aliud sapere? Potius id age, ut mihi viam monstres, quàm ad ista perveniam.* Dic mihi quid vitare debeam, quid appetere; quibus animum labantem studiis firmem; quomodo, quæ me ex transverso ferunt aguntque, procul à me repellam; quomodo par esse tot malis possim; doce me quomodo feram ærumnam sine gemitu meo, felicitatem sine alieno. Ita nos proflus virtutis elogia, illustriora senla, doctas explanationes, cælitum laudes audimus sæpe, ad veram imitationem hominum sanctorum rariùs inflammamur. Scire discimus plerumque, non item facere. **E V L O G.** Quid ista hic fabularis: tu concionatores corrigere, juvenis; tu illis leges figere? Serum est hoc loco de his talibus disserere. Nos cathedras & pulpita in mores alios non resingemus. **F A V S T.** Quia tamen, mi optime Eulogi, in sermonem hunc incidimus, quæro te, coronidis loco pauculas leges scribe cathedris. Nullum, arbitror, habebis obstreperantem. Hoc ætati tuæ, hoc cano capiti, hoc experientia tot annorum, hoc eruditioni non invidæ, hoc charitati Christianæ convenit, quod & plurimorum vota, fat scio, postulant. Ergo annue, & molitis Ecclesiasten imbuere. **E V L O G.** Non dissiteo, me istud sæpius rogatum. Est tamen quod moram injiciat. Homines lapides, stupores, hebetis ingenii, præceptiones non capiunt; ingenii elati, non admittunt. Nimirum ab aliis doceri velle, humanus genius raro appetit. Nihilominus & aliorum, & tuis precibus parebo. Non autem legislatores agam, sed amicissimum seu monitorem, seu suavisorem. Paucis monitis completar, quod hæcenus judicavi expediensissimum concionatori. Ne tamen forsitan minus intellegat, distinctis monitis Notas subjiciam.

C A P U T XII.

Ecclesiastæ, atque Concionatori sacro, monita.

I. M O N I T V M.

Ante omnia unum aliquid & certum sibi sumat Ecclesiastes, quod persuadere velit dictione.

Hic cardo rei, hoc totius concionis fundamentum & caput est, quod & primo, & medio, & ultimo loco, quod vel millies dixerim, nec umquam satis inculcaverim. Hoc unum unice ante omnia concionatori in publicum progressuro ingerendum: Quid persuadere vis dictione? Num Patientiam, num Humilitatem, num Temperantiam, an Charitatem? &c. aut quòdnam vitium dissuadere? an vitiorum fontem Superbiam, an Libidinem, aut Gulam, an Avaritiam, aut Sordiditiam, num Iræ, aut Invidiam? Quod Christianæ religionis caput, menti auditorum vis affigere, ut id firmius credant? Huc enim momenta rerum & rationes, huc causæ & argumenta omnia sunt dirigenda. Ajunt perit rerum, concionem omnem sic esse componendam, ut ea in syllogismum possit redigi, qui urgendus & persuadendus; in unum & certum aliquid argumenta concionis omnia esse collineanda.

A Quanti, ah quanti quotidie cathedras conscendunt, omnia præclare dicunt, plausum ferunt, sed reverà fructum non capiunt, quia horum omittunt; dictione non tantum nil persuadent (quod sæpe non humanarum virium est) sed nec persuadere contendunt. Bellissimos *Conceptus & discursus* in medium ferunt, clamant, brachia jactant, pulpita tundunt, jam pæne triumphant. Cùm dicendi finis est, quærat auditor prudens: Quid dixit, aut quid dicere voluit? Idem in libris reperias (cùm venià dixerim) in quibus seges rerum plurima, sed quæ ad formandos mores non multum faciat. Explicationes hic pulchre, sermocinationes variæ, digressiones amplæ, investivæ, sed rariore, verborum & sententiarum exornationes plurimæ; dicuntur & scribuntur omnia præter quàm necessaria & utilia. Nimirum hos sibi fines terminosque multi constituunt, dicere miranda, numquam audita, auditu grata. Denique in universi laboris præmium sunt solæ illæ vulgi voculæ: Fuit pulchra concio. Tantilla merces pro tantis laboribus!

B Tu ergo, si tibi divinus honor est curæ, dic potius utilia, dic necessaria. In omni concione (quod probissimè notandum) certum aliquid persuadere nitere; aliquid vitiosum, aut prævæ consuetudinis aut mali exempli abolere ac emendare, virtutis aliquid inferere conare. Huc totis viribus tende, huc arcum dirige, mores instrue, castimoniam doce, patientiam persuade, discant à te facere, quidquid Christianæ legis est. Finis & scopus concionum, si fieri possit, sit semper unus aliquis ad formandos mores præfixus, in hunc unum initio scripturionis omnia dirigantur.

II. Exordia sint breviora, & è dicendis ducta. Thema concionis, quàm clarissimè ac distinctissimè proponatur.

Nota.

C Crebræ sunt conciones, quæ longis pugnant prolusionibus, & auditorem ante pugnam fatigant. Quid tu de corpore illo dixeris, cujus caput dimidiâ corporis longitudinem exæquat? Quid de illa concione, cujus proflusio dimidium ferè temporis spatium absorbit? In exordio captanda est benevolentia. Contrarium facit, qui prolixum exordium struit. Nam auditor Laconicæ dictionis amans, à vestibulo domum æstimans, ingemiscit ac dicit: Longa præfatio, ergo longa concio. Ita ante principii finem, jam tædii plenus desperat, demittitque auricular, ut iniquæ mentis asellus, cùm gravius dorso subit onus. Ergo breve sit exordium, & rei quàm maxime accommodatum, ne concionator à piscibus incipiat, finiat cum avibus. Epilogus pari modo sit clarus, brevis, distinctus, & conceptis verbis ad concitandum morum nervosus.

Horat. lib. 1. serm. sat. 9. initio.

III. Tardè loquatur concionator, nec umquam voces Tertium præcipitet.

Nota.

D Incredibile dictum est, quantopere hæc una res maxime plebem ad audierum devinciat orator ille gratissimus, qui non præcipitanter disertus. Auditor enim rudior eruditam linguæ volubilitatem neutiquam affectatur, sed nec doctiores tam celeri vocum tumultu volunt obrui. Annæus Seneca facilitatem potius verborum, quàm celeritatem probans: Illam ego, inquit, in viro sapiente recipio, non exigo, ut oratio ejus sine impedimento exeat; proferatur tamen, malo, quàm profuatur. Cicero quoque noster, à quo Romana eloquentia exivit, gradarius fuit, non cursor, gradu ivit. Summa ergo summam hæc erit. Tardiloquum te esse jubeo. Præstat igitur unum aliquid probius auditoris animo infigere, quàm multa pejus proferre, & plura cursim dicere, ad oratoris copiam potius ostendendam, quàm ad auditoris vitam emendam. Vanitatis est, dictionem infarcire rerum copiâ, ne scilicet concionator sicut aut jejunus videatur.

IV. Aff-

Quartum. IV. Affectatio, & omnis tam exterior, quam interior ca-
renda est pompa.

Nota.

Orator Evangelicus intentionis sit purissimæ, & ad unius Dei gloriam extollendam erecta. Quidquid porro affectatum est, decorum non est, neque placere potest. Propria & usitata placent. Hinc stylus à familiari colloquio alienus, aut plus æquo conquistus, plerumque displicet. Et expedit valde ut Ecclesiastes subinde in auditoris animum sese insinuet, familiari prorsus dictione, ingenio candore, & affabili fiducia sine omni affectatione ac pompâ. S. Franciscus Xaverius, Societatis concionator, identidem admonebat, ne seipos prædicarent, sed Christum crucifixum, hoc est, ne quæstionibus subtilibus, aut disputationibus doctrinam vel ingenium suum venditarent, ad auram popularem captandam. Sermonem in rebus moralibus, plaris, & ad vulgi captum accommodatis versari; res curiosas, novas, dubias, inauditas à suggestu sacro amandari; ea demum pro concione ferri volebat, quæ vulgi etiam imperiti intelligentiâ potiùs quam admiratio exciperet. Ideo testimonia sacrarum litterarum non nimium acervanda, controversa doctorum non tangenda, sed perspicua & ad mores corrigendos apta iudicabat tractanda.

Quintum. V. Suis se auditoribus, loco item & tempori Ecclesiastes accommodat.

Nota.

Hic artis non est, multa & doctè differere: artis est ad sensum captumque præsentium sese attemperare. Nec enim tantum viti est non capi, sed etiam ægrè capi: hinc profopopæiæ*, dialogismi, hypotyposes †, & maxime similitudines non spernendæ. Nervosæ Bibliorum sententiæ librato eorum sensu, quandoque crebriùs repetendæ. Christus id fecit, qui in eadem concione intra paucos versus, ret istud repetit: *Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Marci c. 9. v. 44. 46. 48. Hunc concionatorem verè Magistrum artis imitetur Evangelii præc. Qui quidem si divini honoris studio feratur, nullam concionem suâ vel negligentia, vel aliâ culpâ omittit. Sanctus Franciscus Xaverius ille Indiarum Apostolus, conciones quam creberrimas expetebat, ratus ex communi hoc bono multa & magna privata bona promanere. Hinc multum errant, qui peregrinationis, aut alterius devotionis, ut vocant, prætextu, aliòve specioso nomine conciones omittunt, & plebem Christianam suo fraudant pabulo egregii pastores. Hac dicit Dominus Deus: *Ve pastoribus, qui pascunt semetipsos: lac comedunt, operiuntur lanis, quod crassum est occidunt, gregem autem Domini non pascunt* (conciones rare, convivia creberrima) quod infirmum est non consolidant, & quod ægrotum non sanant, quod contractum non alligant, quod perierat non quaerunt, quod abjectum non reducunt. Verbum divinum sollicite tractandum; nulla concionum temere omittenda.

Sextum. VI. Plurimum juvat inter dicendum, bis terve animum colligere, & omnibus sensibus præsentem esse.

Nota.

Summi hoc momenti est, & concionanti tam utile, quam necessarium. Sed hæc sensuum collectio, animique præsentia suaderi potius potest, quam quid ea sit, describi satis vel doceri. Hæc animi præsentia maxime opus est, cum nervosius aliquid urgendum, & in epilogo, ubi concionator totis viribus in id incumbat, ut quod persuasum credit, animis auditorum penitus infigat. Ad eam rem, epilodus cum curâ & studio singulari parandus. Illud jam è Rhetoricâ notum: Firmissimas rationes principio & sine collocandas, ceteram argumentorum turbam in medium consiiciendam, singulis gestum ac vocem attemperandam. Illi porro concionatores minime laudandi (quos vocant *Vnisonos*) qui

Firmissimæ rationes principio & sine concionis collocandæ.

A dictionem suam eodem vocis sono ac tenore, quo sunt orsi, ad finem perducunt. Molestum hoc auditori, & ad meliores motus concitandos neutriquam idoneum.

VII. Evangelii explicatio aspergi potest eruditione profana litteraturæ.

Septimum.

Nota.

Aspergi, dico, non perfundi, idque rariùs & modicè. Hoc Apostoli, hoc Patres prisce fecerunt, sed fecerunt parca manu. Nec enim veterum è Plurarcho, Plinio, Eliano, Livio, aliisque talibus, eruditionis prisce aliquid miscere ad institutum meliùs explicandum. Sed hoc admodum moderatè faciat Ecclesiastes, veluti sacrum irrorans patinæ piper. Historiæ, præsertim notiores, brevius narrandæ, fabellæ multo parcius usurpandæ. Facetiæ non faciliè in suggestum adferendæ: Adulationes, inutilium narrationes, auxeses, hyperbolæ, exaggerationes nimia penitus excludendæ. Laudes sine exceptione, & odiosæ de Sanctorum inter se præstantiâ comparationes, vitandæ. Candidè ac moderatè loqui, tutissimum. Philologia & omnis litteratura profana hic serviat, non regnet. Omne firmamentum concionatori è sacris paginis petendum. Biblia concionator legat, ut si possit etiam edificar. Idcirco quotidie minimum duo Bibliorum capita; si per tempus liceat, plura singulari studio evolvat, & inde vel in suas symbolas, vel classes alias excerptat. Medicorum scito, ovum unicum plus præbet alimenti, quam olla brassicæ referta: ita unica Scripturæ sententiola plus habet succi, quam mille Aristotelis, Tullii, Demosthenis testimonia. Exangua sunt, & exucca omnia, quæ nihil habent roboris è voluminibus divinis. Hic errant sanè multi, qui neglectis aut parçissimè consultis codicibus sacris, per omne genus scriptorum volutantur, & tunc demum, quam pulcherrimè se dixisse credunt, cum dictionem attulerint Rhetorum coloribus pictam, sententiis, figuris, historiis insigniter factam.

VIII. Omnis concio concionatori bis sedulè scribenda.

Octavum.

Nota.

Ita ajo. Et prima quidem scriptio chartæ mandanda futurariæ, obviæ, in quam dicendorum materies omnis sine ordine, prout occurrit, mixtim referenda. Ita exordium & epilodus hic breviter annotandus: ita sententiæ, rationes, argumenta, & quidquid ad proximam concionem struendam pertinet, paucis designandum. Haud aliter atque is necessariò agit, qui domum ædificare cogitat. Nam priùs materiam omnem educendæ domus, arenam, lateres, calcem, tegulas, saxa, trabes, asseres opportunè in locum unum convehit: dein partitur, segregat, componit, ædificat eo, quem sibi prælinavit, ordine. Ita prorsus Ecclesiastes priùs omnem materiam futuræ concionis separatâ chartâ excipiat, & in eâ ipsâ certis notis ac numeris sibi ordinem prælinat: hoc primo loco, hoc secundo, hoc tertio, hoc quarto, &c. hoc loco ultimo dicendum: hoc in exordio, & istud in epilogo ponendum. Atque hæc prima concionis scriptio est. Altera: Ubi jam omnia unâ cum suo ordine erunt notata, quæ ad futuram concionem spectant, concionator chartâ purâ incipiet ordinatè ac distinctè scribere, quæ antea in unum cumulum conjecerat. Nec dubium quin quædam è notatis mutaturus, quædam etiam omittitur sit, prout ipsa exegerit structura; ita quod in primâ scriptione confusa & indigesta moles fuit, in alterâ distinctum & ordinatum erit ædificium: sine primâ nil boni construetur, sine secunda.

Sed quaeras an ad verbum omnia, an rerum capita solum sint perscribenda? Hoc tui est arbitrii. Sunt, qui de verbo cuncta scribant, quod thronibus non inutile: alii aliter. Hoc omnibus suadendum, ut ea, ubi vis & energia,

Separatâ chartâ materiam futuræ concionis excipiat, & in eâ ipsâ certis notis ac numeris sibi ordinem prælinat.

An omnia ad verbum solum rerum capita sint perscribenda?

energia, vel idiomatis proprietas est, ad verbum studiose notentur, qui minime vanus est labor. In ceteris cuiusvis ingenium sibi eligit, quod commodissimum videbitur. Hic, arbitrator, via media censenda est tutissima. Hanc ita tenent, qui unâ paginâ rem, de qua dicturi sunt, exactâ methodo, sed stylo strictiore, & velut summarum complectuntur, quin & verba ad rem ipsam apposita adjungunt. Ita fit, ut liberiore, cum res postulat, campo possint excurrere, amplificando sermoni & affectus subitatio dicendi impetu facilius promovere.

IX. Inventum thema mirifice adjuvat bona rei, vel argumentorum ad rem spectantium divisio, scriptioni secundæ præmittenda.

Nota.

Bene divide, & dimidium facti habebis; soletter argumenta dispone, & pæne confectum stabit opus. Venustus vates submonet.

Rem tibi Socratica poterunt ostendere charta, Verbaque prævisam rem non invita sequentur.

Liceat dicere: Verbaque divisa rem non invita sequentur. Præcipientem rei partitionem omnis & verborum & sententiarum comitatus non difficile sequitur. Præsidium & lumen ingens tam oratori quam auditori, Ordo & digestio rei. Hic quoque usurpandum illud: Qui bene distinguit, bene docet. Non est, inquit Aristoteles, imperita multitudine bene distinguere. Laus artificis prima est, erudita rerum discretio. Ordine ac commodâ rerum distributione unice juvatur memoria. Huic Ecclesiastes concionem suam ita commendabit, ut, quæ publicè dicturus scripserit, ea pridie concionis vesperi memoriâ firmiter comprehendat, manè verò cubitu surgens, pridie illud depositum à memoriâ exigat.

X. Horam Ecclesiastes perorando non excedat sine gravi causâ.

Nota.

O quoties corrumpitur grati cantus suavitas, cum accedit odiosa prolixitas. O quoties in aurem insusurrandum oratori: Bona concio, concio optima, si modò non fuisset nimis longa. Dictionem tuam omnem horulâ, sed strictâ conclude. Intra hos cancellos se continere consuevit. Rosas licet, & aurum, & gemmas loquaris, si horam transis, pluribus non placebis, cum fastidio discedent, qui cum fame venerant. Hoc quidem auditorum est vitium (nemo neget) quis autem id fatis emendaverit? Quod si auditoris etiam memoriâ consulendum, non ea fatiganda nimium, aut obruenda. Nonnumquam expediens est (non semper) tres horæ partes dicendo non multum excedere. Concio moderatè brevis, & probè distincta, omnium gratissima. Illa complurium psalmorum inscriptio concionatori sapius occinenda: In fine ne corrumpas.

XI. Si quid aliis sermone persuadere velit concionator, id prius ipse sibi persuadeat, quod dicit, hoc sentiat.

Nota.

Notissimum illud: Si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi. Tua dicta non penetrabunt alterius animum, nisi prius penetraverint tuum. Ipse tibi prius persuadeas, quod ab aliis extorquere cupis. Bene coque, probè meditare, quod tuis appositurus es in alimentum. Summâ vi nitere, proponenda aliis ipse animo prægustare, ac sensibus intimis percipere. Magnum quippe intervallum est inter eum, qui animi viribus non obiter meditata vibrat, & illum, qui hinc illinc conquiritur à memoriâ segniter pronuntiat. Indoctæ admodum paupertatis est, si concionaturus è libris Sermonum, Homiliarum, Concionum, Postillarum, omnem suam eruditionem eruat, & confarcinet; mixtura erit parum grata, aut si sit, ad mores ramen emendandos parum erit robusta. Quod si aliter non possis, hoc ipsum, quod colligis alienum, ruminando fac tuum.

XII. Vitia concionator acriter reprehendat, vitiosorum Duodecimum nominatim perstringat.

Nota.

Caveat Evangelicus orator, principes, magistratus, Evangelicæ præpositos, nominatim aut velut intento in eos digito, perstringere. Nam ejusmodi oburgatione publicâ magis exasperantur tales, quam emendantur. Si quid ab eis peccatum est, id tutius admonitio secreta & prudens corrigit. Imò nec præsentium aliorum, nec absentium quemquam singillatim notabit Ecclesiastes. Non est facti oratoris, ullum hominem speciatim suggillare ac pungere. Vitia pluribus communia, præsertim usitiora, acriter reprehendat. Hic tamen etiam acerbiter vitet, quæ offendere potius solent quam corrigere. Reprehensio commiserationem potius ostendat, quam indignationem, aut cuiusquam odium. Hic sanè non levi brachio agendum Ecclesiastæ. Ad hoc enim à Deo constitutus est, ut evellat, & destruat, & disperdat, & dissipet, & adificet, & plantet. Ideo in seipso oportune, importune, arguat, obsecret, increpet, sed in omni (quod addit Paulus) patientiâ & doctrinâ. Contentiones potè & pugnas pro suggestu cum aliis concionatoribus stolidè vitet. Universè meminerit, vitia sibi esse flagellandâ, non vitiosos.

XIII. Ecclesiastes superbiam singulaq; ter, & in aliis, & Decimum in seipso primum oderit.

Nota.

Ante omnia humilitati & animi demissioni concionator ita studeat, & in omnibus de seipso tam submissè sentiat, ut modestiam, animique submissionem & oratio & ipse vultus spiret. Orator turgidus, quid nisi minus aut tragicus est, ad pompam facundus, in plausum ambitiosus, qui sua omnia eò derivat, ut os populi mereatur, & famam nomenque colligat. Quod si Ecclesiastes animi verè demissus est, nec concionatorum, nec aliorum quemquam despiciet, neminem privatis punctiunculis laudet, moneri se æquo animo feret. Imò ipse met prudentes homines amicos sibi parabit, à quibus de suarum concionum vitiis admoneri liberè possit, ut ea & agnoscat facilius, & citius corrigat. Hunc certè concionatorem non virum tantummodò bonum, sed & Christianum verum dicemus, qui se moneri non solum tolerat, sed desiderat, & suum ipse monitorem instigat. Chrysostomus, ob aniculâ etiam moneri ac corrigi se passus. Humilitas in alto, tam venusta, quam necessaria.

XIV. Concionator neminem in concionando imitetur, Decimum quartum.

Nota.

Bonos concionatores frequentius audisse plurimum juvat: eos autem imitari, vim eorum insitam exprimere, nec faciliè, nec utile; seipsum imitetur concionator, hoc est, naturæ suæ convenienter dicat. In artibus & scientiis aliis ferè omnibus, imitatio suadetur, hic non probatur. In hoc dicendi genere ducem habeamus Naturam. Illius est planè hic aurigari & ducere. Orationis pro suggestu color est optimus, qui natus est. Ergo, ut fert Natura, ita Ecclesiastæ munus imple. Alioquin affectatio se prodet, res fœda, ut dictum, & intolerabilis in Evangelii præcone. Hic quaerit: Quos ergo concionatores leger concionator, si optimos quosque audire nequeat? Biblia leget, & interpretes ad rem meliores. In primis videntur numerandi *Sebastianus Barradius* in res legedi. historiam Evangelicam, tomis quatuor comprehensus. *Cornelius à Lapide*, qui jam in tota ferè Biblia complures tomos edidit. *Franciscus Labata* dedit apparatus concionatorum, tribus tomis. In S. Matthæum singillatim bonus & brevis *Paulus de Palacio*. In S. Lucam *Didacus Stella* optimus. In S. Joannem *Franciscus Toletus*. E concionatoribus meliores videntur isti, *Philippus Diez*, *Thomas Stapletonius* in Dominicos tantum dies. Quem eadem methodo, sed forsan non pari gradu secutus, in dies festos

festos Laurentius Beyerlinck. His jure merito jungendi Didacus Vega in Dominicos & festos dies. Ioannes Oforius, Ioannes Raulinus. Lecturam in his positam juvabunt Ioannis Busæ Viridarium & Panarium, Philippi Doulremani Pædagogus Christianus. Studio paucos nomino, Plures in hac classe numerandos non nego. Sed liber omnium optimus, Biblia. Accedat interpretatio meliorum, & propria meditato. Hæc cathedras faciunt salutariter facundas.

Decimum quintum. XV. Quod dicis, F a c.

Concionatori quod alios monet facendum. Mat. c. 23. vers. 3. Saltem conare, quod alios mones verbis, monstrare exemplis. Dicis tuis fac fidem factis tuis; quod doces, exhibe, Alioqui nemo tibi crederet. Vox illa omnium te feriet: Dicit, & non facit.

CAPVT XIII.

Epilogus.

Temporis parsimonia.

EVLOG. Habes, Faustine, non quod è toto sit optimum, sed quid mihi esse optimum sit visum. Viris eruditis ego leges non figo. Tibi roganti præceptiones aliquot suggesti. Excerpti classes aperui. Vis inventis uti? Licet. Vis novas invenire? si potes, & istud licet. In meam excerpti methodum te jurare non cogo. Hoc unum urgeo, EXCERPE. Hac vel illâ semitâ gradiaris, non anxie contendo modò ad illam, quam monstro, Musarum ædem pervenias.

Quod apud Satyricum pater filio, hoc ego tibi, hoc omnibus literarum amantibus inculco: Scribe, vigila; causas age, perlege rubras majorum leges. Excerpe, & Nota; selige, ac futuro para. Nunc æstas litteraria est, ingruet hiems, quâ partis utendum est. Nunc messis est, lege spicas & manipulos. Nunc est vindemia, uvas & racemos collige, & vel minimas temporis particulas in usum tuum rape.

O tempus! ô thesaurum non ultra reperiendum! Fluit assidue, & nobis effluit, quod unum avariter habere deberemus, & nullâ merce aut pretio pènnitate. Hoc nihilominus illic otio, istic aleâ, hic fabulis & conviviolis perdimus: & quantum in valetudine & somno? Quod viximus, ubi est? Infinita est velocitas temporis, quâ magis apparet respicientibus. Punctum est, quod vivimus, sed hoc punctum specie quadam longioris temporis dividimus, & Pueritiam, Adolescentiam, Juventutem, Senectutem facimus. Ah ubi sunt ista: Abierunt prima, & tunc denique computamus, & damnium querimus, cum abierunt. Utinam vel tardè, non enim serò, incipiamus æstimare & amare tempus, cuius unius honesta est avaritia. Illius brevitas, & nostra nobis fragilitas occurrat: bene ponamus hoc quiddid datur, neque tunc primum vivere incipiamus, cum desinendum est.

Plin. lib. 3. Plinius Cæcilius temporis parcissimus de seipso: Venor aliquando, inquit, sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Idem in ipso terræ motu (jam supra dictum meminere) mote suo excerptit.

Laudatissimâ temporis avaritiâ laborans Caro Utricensis, sine libro curiam adire non solebat, ut illud temporis, quo senatus coit, fabulis non consumeret, otiosus non pèfederet. Ita Valerio Maximo teste, codices Græcos lectitabat, dum negotia publica seponi librum juberent.

Valer. lib. 8. cap. 6. Ea in legendo constantia Platonis fuit, ut Sophoclem poetam Syracusium moriens habuerit capiti suppositum. Ita nec extrema quidem ejus hora agitatione studii vacua fuit.

Annæus Seneca, si veterum ullus, in tempore studiis impendendo attentissimus: Eo magis, inquit, indignor alios quos ex hoc tempore (quod sufficere nec ad necessaria quidem potest, etiamsi custodiam diligentissimè fuerit) in supervacua partem majorem erogare. Ex hoc tempore tam angusto & rapido, & nos auferente, quid juvat majorem partem mittere in vanum? Heu irreparabilem temporis jacturam nemo deplorat; re omnium pretiosissimâ luditur. Fallit autem illos, quia res incorporalis est, quia sub oculos non venit, idèoque vilissima æstimatur, imò pæne nullum pretium ejus est. Nemo invenitur, qui pecuniam suam dividere velit; vitam unumquique quàm multis dividit? hinc somno, hinc desidâ, hinc voluptati & gula. Adhæsi sunt in continendo patrimonio; simul ad temporis jacturam ventum est, profusissimè.

O Faustine, Tempori parce magis, quàm auto, magis quàm ullis gemmis. Fila aurea, minimas auri particulas,amenta tenuissima anxie colligimus, tot aureas Temporis, non horas tantùm, sed & dies, & menses sponte perdimus? Insania nimis luculenta, exitiosus planè furor. Abbas Dorotheus, ne quid temporis amitteret, dum corpus cibo reficiebat, librum semper juxta se positum habebat, in quem identidem reflectebat oculos; eundem ad lectum ponebat, ut quamprimum se somno potuisset surripere, lectionem inchoaret. Rerum pretiosarum omnium multo pretiosissima, Tempus. Hic ego tibi & omnibus Siraicidæ illud vel millies inculcavi, Fidi, conserva Tempus. Cave vel minimam horulâ partem otiosè utquam transigas; qui nihil agunt, mortui ambulant inter vivos, homines triboli, pecus ignavum, inertes Lentili, qui hoc unum nòrunt, Tempus perdere.

Jactura omnium non turpissima solùm, sed & damnosissima est temporis. Ad quam Bernardus altè ingemiscens: Non advertit inspiens, ait, quid amittat. Liber confabulari, ajunt, donec hora prætereat. Ea nimirum hora, quâ totam æternitatem beatitudinis licet emere. Non igitur, quod Siraicidæ etiam monet, defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Cave fures, sed præcipue Temporis, qui etsi velint, reddere non possunt, quod abstulerunt. Hinc pæne quivis nostrum crebrius jacturam temporis deploret non ignoto metro:

Damna steo rerum, sed plus steo damna dierum; Rex poterit rebus succurrere, nemo diebus.

Verissimè dixit Annæus philosophus: Nemo annos, nemo tot dies optimos restituet, nemo iterum te tibi reddet. Age sis, Faustine, & incipe; Excerpe & Nota, para tibi supellectilem, quam temporis parsimonia, si velis, mitificabit. Intra non longum tempus sedulitatis tuæ cernes ingentem quantum. Sed agendum strenuè. Nonnumquam & nocti decerpendum aliquid, legendum, cogitandum, scribendum; lectum, cogitarum, scriptum memoriori repetendum, nullum nec segmen temporis per desidiam abiciendum, omnes horulâ partes occupandâ, nihil diei à labore vacuum transmittendum. Assidue tecum volve, quod Græcis dicitur: Sumptuosissima jactura Tempus. Sed eamus, mensa vocat. Dum imus, ne quid temporis perdamus, unicum quod Annæus præcipit Lucilio, hoc ego tibi cognato meo: Ita fac, mi Faustine, vendica te tibi, & tempus, quod adhuc, aut auferebatur, aut surripiebatur, aut excidebat, collige & serva. Quædam tempora eripiuntur nobis, quædam subducuntur, quædam effluunt. Turpissima est jactura, quæ per negligentiam venit: & si volueris attendere, magna vitæ pars elabitur malè agètibz a, maxima nihil b In loco, in otio, agentibus b, tota aliud agentibus c. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat? qui diem æstimet? Fac ergo, mi Faustine, quod facturum te recipis, omnes horas complectere.

F I N I S.